

**ชีวิตราษฎรไทยสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา :
มุมมองผ่านการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่น¹
Thais' Way of Life during the Greater East Asia War :
From the Perspective of the Japanese Army's
Control of Thailand's Southern Railways**

พวงทิพย์ เกียรติสัทกุล²
Puengthip Kiattisahakul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายให้เห็นผลกระทบจากการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของราษฎรไทยในท้องถิ่น โดยเฉพาะจังหวัดสงขลาอันเป็นที่ตั้งของสถานีป่าดงเบงชาร์ท ที่กองทัพใช้ในการขนส่งกำลังบำรุงจากไทยข้ามแดนไปยังมลายู รวมทั้งจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี ชุมพรและระนองซึ่งเป็นที่ตั้งของเส้นทางรถไฟสายไทย-พม่า และทางรถไฟสายชุมพร-กระบี่ที่กองทัพสร้างเชื่อมต่อจากทางรถไฟสายใต้ที่มีอยู่เดิมเพื่อขนส่งกำลังบำรุงไปยังพม่า ผลจากการวิจัยพบว่า ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นบรรลุเป้าหมายในการใช้ทางรถไฟสายใต้และทางรถไฟทหารสายใหม่ทั้งสองสายในการขนส่งกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และเสบียงอาหาร เพื่อเป็นกองกำลังบำรุงให้กับกองทัพทั้งในมลายูและพม่าได้สำเร็จ แต่การเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่นได้ส่งผลให้ราษฎรไทยในท้องถิ่นต้องประสบกับปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น ปัญหาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง ปัญหาการขาดแคลนข้าวสาร และปัญหาเรื่อง “ผู้หญิงปลอมขั้ว” ของทหารญี่ปุ่น ผลของการวิจัยนี้จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจทางการทหารเข้ามาควบคุมและมีอำนาจเหนือในการเรียกร้องให้ฝ่ายไทยจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่อการขนส่งบนทางรถไฟสายใต้ รวมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค โดยเฉพาะข้าวให้กับกองทัพอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่องตลอดสงคราม โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ราษฎรไทยได้รับ

คำสำคัญ: 1. ชีวิตคนไทยในสงครามมหาเอเชียบูรพา. 2. สงครามมหาเอเชียบูรพา. 3. กองทัพญี่ปุ่น. 4. ทางรถไฟสายใต้ของไทย

¹ บทความนี้แก้ไขปรับปรุงจากบทความเรื่อง “เส้นทางรถไฟสายใต้สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา : ภาพสะท้อนชีวิตราษฎรไทย” ซึ่งเสนอในการสัมมนาเรื่อง “ไทยกับเอเชีย : สายใยอดีตถึงปัจจุบันสานสัมพันธ์สู่อนาคต” เมื่อวันอังคารที่ 14 มีนาคม 2549 ณ ห้อง 503 อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จัดโดยศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย และสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม

Abstract

This article has the objective of explaining the impacts of the Japanese control of the southern railways on the way of life of Thai people, especially those living in Songkhla, in which the Padang Besar Station was used to transport reinforcements from Thailand to Malaya, and the Thais living in Ratchaburi, Kanchanaburi, Chumphon and Ranong, in which the Thai-Burma Railway was constructed to connect the original southern railway to transport reinforcements to Burma. The study revealed that the Japanese army succeeded in using the southern railway and the other two constructed railways to transport troops, weapons, and food supplies to the Japanese soldiers in Malaya and Burma. However, the control of the southern railways had negative impacts on the local Thai people, including the use of Japanese army dollars, high price commodities, rice shortages, and Japanese soldiers' Phuying Plopkhwan (comfort women). What can be concluded in this paper is that the Japanese control of the southern railways during the Greater East Asia War is a case study reflecting the use of military power to control and impose on Thailand sovereignty to urgently and consistently prepare transportation facilities of the southern railways and commodities especially rice for the Japanese army during the war, without taking into consideration of the negative impacts that Thai people had encountered.

Keywords : 1. Thais' Way of Life in the Greater East Asia War. 2. Greater East Asia War.
3. Japanese Army. 4. Thailand's Southern Railways.

ความนำ

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นได้ทำสนธิสัญญาไตรภาคี (Tripartite Pact) กับเยอรมนีและอิตาลี ใน พ.ศ. 2483 โดยมีสาระสำคัญว่าหากประเทศใดประเทศหนึ่งทำสงครามกับประเทศอื่นอีกสองประเทศจะช่วยเหลือ ดังนั้นเมื่อกองทัพเยอรมันมีชัยชนะในระยะแรกของสงครามโลกที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป กองทัพญี่ปุ่นก็เริ่มตระหนักเห็นถึงโอกาสของตนเองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น และได้ขยายแผนการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กว้างขวางมากขึ้นโดยการสถาปนา “วงศัไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา” (“Greater East Asia Co - Prosperity Sphere”) ซึ่งมีได้จำกัดขอบเขตการขยายอำนาจของกองทัพญี่ปุ่นเฉพาะในจีน เกาหลี และแมนจูว่เท่านั้น แต่ได้ขยายแผนดำเนินการลงสู่ภูมิภาคทางด้านใต้มากขึ้น โดยรวมเอาหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกเฉียงเหนือ แลนด์ อินโดจีน พม่า ฮองกง มลายู สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทยเข้าไว้ด้วย การขยายแผนการสถาปนา “ระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ไปสู่ “วงศัไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา” ของกองทัพญี่ปุ่นได้ส่งผลให้มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีปฏิกริยาต่อต้าน จนกลายเป็นสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่สองด้วย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงกลายเป็นสมรภูมิและดินแดนภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น กองทัพญี่ปุ่นจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญทั้งทางด้านทหาร การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในภูมิภาคนี้

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ไทยซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศต่างๆ บนผืนแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นเพียงประเทศเดียวในภูมิภาคนี้ที่มีได้ตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก จึงทำให้กองทัพญี่ปุ่นเล็งเห็นความสำคัญของไทยในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญทั้งเป็นฐานการขนส่งกำลังทหาร เสบียงอาหาร และอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อใช้เป็นกองกำลังบำรุงให้กับกองทัพญี่ปุ่นในพม่าและมลายู ดังนั้นทันทีที่กองทัพญี่ปุ่นยกกองกำลังเข้าสู่ประเทศไทยได้แล้ว

ญี่ปุ่นจึงเร่งดำเนินการเจรจาเพื่อขอความร่วมมือจากไทยในการจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการคมนาคมขนส่ง โดยแผนการดำเนินนโยบายต่อไทยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ การเข้ามาดำเนินการควบคุมเส้นทางรถไฟของไทย ทั้ง 3 สายคือ สายเหนือ สายตะวันออก และสายใต้ จากการวิจัยพบว่า กองทัพญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้มากที่สุด เพราะเป็นเส้นทางที่กองทัพญี่ปุ่นสามารถใช้ในการขนส่งกองกำลังบำรุงให้กับแนวหน้าของกองทัพได้ทั้งในพม่าและมลายู โดยกองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาดำเนินการควบคุมทางรถไฟสายใต้ใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก การจัดขบวนรถไฟพิเศษ เพื่อการขนส่งในราชการทหารของกองทัพญี่ปุ่นบนทางรถไฟสายใต้ นับตั้งแต่สถานีธนบุรี (บางกอกน้อย) จากกรุงเทพฯ ลงไปยังนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช จนถึงสถานีป่าตองเบซาร์ ในจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ภายหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นได้ยกกำลังทหารจากภาคใต้ของไทยบุกเข้ายึดครองมลายูและสิงคโปร์ได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2485 และ 15 กุมภาพันธ์ 2485 ตามลำดับแล้ว ทางรถไฟมลายูทั้งสายตะวันตกที่เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างทางรถไฟสายใต้จากสถานีหาดใหญ่ไปยังป่าตองเบซาร์ – อลอร์สตาร์ – กัวลาลัมเปอร์ – สิงคโปร์ และทางรถไฟสายตะวันออกที่เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างสถานีหาดใหญ่ไปยังสุโขทัย - ต้มปัด - โกตาบารู - สุโขทัย - กัวลาลัมเปอร์ ต่างตกอยู่ภายใต้การควบคุมและการบริหารจัดการของกองทัพญี่ปุ่นทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้กองทัพจึงสามารถขนส่งกำลังบำรุงให้กับแนวหน้าของทหารญี่ปุ่นผ่านทางรถไฟสายใต้ของไทยข้ามแดนไปยังมลายูได้โดยสะดวกตลอดเส้นทาง ส่วนลักษณะที่สอง การสร้างทางรถไฟทหารสายใหม่เชื่อมต่อจากสถานีรถไฟสายใต้ที่มีอยู่เดิมไปยังประเทศพม่า ถึง 2 เส้นทาง ได้แก่ ทางรถไฟทหารสายแรกคือ ทางรถไฟสายหนองปลาจุก - กาญจนบุรี - ทัพเรือชัย (ทางรถไฟสายไทย-พม่า) เป็นทางรถไฟที่ทหารรถไฟญี่ปุ่นสร้างเชื่อมต่อจากสถานี

หนองปลาตุก ในจังหวัดราชบุรี ผ่านจังหวัดกาญจนบุรี ไปยังเมืองทันบือช้ายต์ในประเทศพม่า ตาม “ข้อตกลง ไทย-ญี่ปุ่น เกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่าง ประเทศไทยกับพม่า” เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2485 ส่วนทางรถไฟทหารสายที่สองคือ ทางรถไฟสาย ชุมพร-กระบะบุรี (ทางรถไฟสายคอคอดกระ) เป็นทางรถไฟทหารสายใหม่ที่กองทัพญี่ปุ่นสร้างเชื่อมต่อจาก สถานีชุมพรไปยังสถานีกระบะบุรี ในจังหวัดระนอง และทำการขนส่งลงทางเรือไปยังวิคตอเรียพอยต์ (Victoria Point) ของพม่าตาม “ข้อตกลงเกี่ยวกับการสร้างทางรถไฟผ่านคอคอดกระ” เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2486 ทั้งนี้ กองทัพญี่ปุ่นมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้ทางรถไฟสายนี้ เป็นเส้นทางขนส่งเสบียงอาหารให้กับกองทัพญี่ปุ่น ในพม่าเพื่อแบ่งเบาภาระการขนส่งของทางรถไฟสาย ไทย-พม่า ที่กำลังดำเนินการก่อสร้างอยู่ โดยทางรถไฟสายไทย-พม่า และทางรถไฟสายคอคอดกระ สร้างเสร็จและเปิดใช้นับตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม 2486 และวันที่ 25 ธันวาคม 2486 ตามลำดับ

บทความเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของราษฎรไทยสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยมองผ่านการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้ตระหนักเห็นว่า การเข้ามาควบคุมการจัดขบวนรถไฟพิเศษเพื่อการขนส่งในราชการทหารบนเส้นทางรถไฟสายใต้ รวมทั้งการสร้างทางรถไฟทหารสายไทย-พม่า และทางรถไฟทหารสายคอคอดกระของกองทัพญี่ปุ่น มีผลให้ทหารญี่ปุ่น เชลยศึกสัมพันธมิตร กรรมกร มลายูและจีนจำนวนมากเข้ามาพักอาศัยอยู่ในท้องที่ อันเป็นที่ตั้งของเส้นทางรถไฟทหารสายใหม่ รวมทั้ง ในจังหวัดที่ตั้งอยู่บนทางรถไฟสายใต้ที่สำคัญ อันได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี สงขลา ชุมพร และ ระนอง ซึ่งการเข้ามาของทหารและกรรมกรต่างด้าว

4 ประการ ได้แก่ ปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ของทหาร ญี่ปุ่น ปัญหาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง ปัญหาการขาดแคลนข่าวสาร และปัญหาเรื่อง “ผู้หญิงหย่อนใจ” ของทหารญี่ปุ่น ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายให้เห็นสภาพของปัญหาดังกล่าวโดยลำดับดังนี้

ปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ของทหารญี่ปุ่น

การเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา นอกจากจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาเงินเยนพิเศษซึ่งเป็นเรื่องของการชำระเงินกู้ระหว่างประเทศ อันเกิดจากการให้กองทัพญี่ปุ่นกู้ยืมเงินเพื่อสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า และทางรถไฟสายคอคอดกระแล้ว ยังส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ของทหารญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผลกระทบในระดับท้องถิ่นอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาในประเทศไทยในเดือนธันวาคม 2484 ได้นำเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น และเงินสเตอร์ตส์เช็ทเดิลเมนต์³ ซึ่งใช้ในมลายู³ เข้ามาใช้ซื้อสิ่งของจากร้านค้าของราษฎรในท้องถิ่นของไทย โดยเริ่มแพร่หลายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้โดยเฉพาะที่จังหวัดสงขลา (สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/6 2485-2486) ทั้งนี้เพราะเป็นที่ตั้งของสถานีป่าดงเบงกาลีซึ่งเป็นสถานีรถไฟชายแดนที่ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อเป็นเสบียงอาหาร ส่งให้กับกองทัพญี่ปุ่นในมลายูและสิงคโปร์ ด้วยเหตุนี้จึงมีเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นเข้ามาแพร่หลายเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี ตามจดหมายลงวันที่ 6 มกราคม 2485 ของสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ที่กรุงเทพฯ ถึงนายวินิช ปานะนนท์ ประธานคณะข้าหลวงเศรษฐกิจไทยสมัยสงคราม ได้ขอให้เจ้าหน้าที่การคลังของไทยในภาคใต้ยอมรับเงินดอลลาร์

³เงินตราต่างประเทศที่ทหารญี่ปุ่นนำเข้ามาใช้ซื้อสินค้าในประเทศไทยสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นเงินตราชนิดเดียวกับที่กองทัพญี่ปุ่นใช้ในภูมิภาคทางด้านใต้ ซึ่งอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น โดยรวมทั้งมลายูและสิงคโปร์ สำหรับกรณีประเทศไทยได้ปรากฏหลักฐานส่วนหนึ่งในเอกสารกองบัญชาการทหารสูงสุด จากจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งได้เรียกชื่อเงินตราชนิดนี้รวมกันว่า “เงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น” หรือ “เงินเยนทหาร” อ้างจาก หจข.บ.ก.สูงสุด 2.6.9/2 การรับแลกธนบัตรดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นใช้กันในจังหวัดภาคใต้ประเทศไทย (27 ธันวาคม 2484 - 3 ธันวาคม 2485).

ทหารญี่ปุ่น และเงินสเตอร์ลิ่งเซ็ทเทิลเมนต์ที่ทหาร
ญี่ปุ่นนำเข้ามาใช้ซื้อสินค้า โดยทางสถานเอกอัคร
ราชทูตรับรองที่จะแลกเงินตราเหล่านั้นกลับคืนเป็น
เงินบาทในอัตราที่กองทัพญี่ปุ่นกำหนดขึ้นเอง (สจข.
บก.สูงสุด 2.6.9/2 2484-2485) แต่ในทางปฏิบัติ
ปรากฏว่า กองทัพญี่ปุ่นที่ตั้งกองบัญชาการอยู่ที่
จังหวัดสงขลาซึ่งได้จ่ายเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นซื้อขาย
ติดต่อกับราษฎรไทยในท้องถิ่น ยอมรับแลกเปลี่ยนเงิน
กลับคืนให้กับราษฎรในระยะสั้นมาก โดยในวันที่ 5
มกราคม 2485 ได้รับแลกเปลี่ยนโดยไม่มีเงื่อนไข
อย่างใดเลย การกระทำดังกล่าวได้ส่งผลให้ราษฎร
ส่วนหนึ่งในจังหวัดสงขลาและท้องถิ่นใกล้เคียงที่ทหาร
ญี่ปุ่นเข้ามาซื้อสินค้าได้รับความเดือดร้อน ในขั้นต้น
ทางกระทรวงการคลังจึงได้ติดต่อมายังสถานเอกอัคร
ราชทูตญี่ปุ่นโดยตรงเพื่อขอทราบเหตุผลแต่ไม่ได้รับ
การชี้แจงเหตุผล ดังนั้นพลตรีเอกา บริภัณฑ์-ยุทธกิจ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้นจึงมีบัญชา
ให้นายอภิรมย์ ดิฐ ณะ สงขลา ผู้แทนกระทรวงการคลัง
ซึ่งเป็นผู้ติดต่อประจำ คณะกรรมการผสมไทย-ญี่ปุ่น
ส่งจดหมายด่วนมาก ลงวันที่ 24 มกราคม 2485 ถึง
พันโทไชย ประทีปะเสน ประธานคณะกรรมการผสม
ไทย-ญี่ปุ่น เพื่อให้พิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหา
การใช้เงินดอลลาร์ของทหารญี่ปุ่นโดยด่วนที่สุด (สจข.
บก.สูงสุด 2.6.9/2 2484-2485) และในวันเดียวกันนั้น
กระทรวงการคลังยังได้อาศัยพระราชบัญญัติว่าด้วย
การนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร
พุทธศักราช 2482 มาใช้โดยประกาศเป็น “ประกาศ
กระทรวงการคลังว่าด้วยการนำเงินตราต่างประเทศ
เข้ามาในราชอาณาจักร ณ วันที่ 24 มกราคม 2485”
โดยได้กำหนดจำนวนเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น และ
เงินตราสเตอร์ลิ่งเซ็ทเทิลเมนต์ที่สามารถนำติดตัวเข้า
มาเพื่อใช้เองโดยมีต้องรับอนุญาตก่อนเป็นจำนวนไม่
เกินสิบบาท โดยคิดตามอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่
นำเข้าก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติพบว่านายทหารและพล
ทหารญี่ปุ่น ยังคงนำธนบัตรดอลลาร์ทหารทั้งฉบับ
ราคา 5 ดอลลาร์ และราคา 10 ดอลลาร์ เข้ามาใช้ใน
การซื้อสิ่งของและแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราไทยกับ
ร้านค้าของชาวจีนทวีมากขึ้น โดยคิดราคาแลกเปลี่ยน

1 ดอลลาร์ ต่อ 1 บาท ซึ่งพ่อค้าชาวจีนส่วนหนึ่งใน
ภาคใต้ยินยิตรับเงินดังกล่าว เพราะสามารถนำไปขาย
แลกเปลี่ยนเป็นเงินไทยในเขตมลายูภายใต้การยึด
ครองของญี่ปุ่นได้ถึง 100 ดอลลาร์ ต่อ 120 บาท
(สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/2 2484-2485) ทำให้ได้ผลกำไร
จำนวนมาก แต่เป็นการดำเนินการค้าที่ผิดกฎหมาย
และทำให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของ
ประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้กระทรวงการคลังจึงพยายาม
หาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการขอให้กระทรวงการ
ต่างประเทศเจรจากับสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น
ประจำประเทศไทยให้ระงับการใช้ธนบัตรดอลลาร์
ทหารญี่ปุ่นในราชอาณาจักรไทยโดยสิ้นเชิง กับอีก
ทางหนึ่งนับตั้งแต่วันที่ 24 มกราคม 2485 ได้เร่งรัดให้
คณะกรรมการผสมฝ่ายไทยเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นให้
เปิดรับแลกธนบัตรเหรียญดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นใน
จังหวัดภาคใต้ใหม่แต่ยังไม่ทราบผลการเจรจา
จนกระทั่งวันที่ 3 เมษายน 2485 หลังจากรอผลการ
เจรจายาวนานถึง 2 เดือนกว่า จึงได้รับการยืนยันจาก
ทูตทหารบกญี่ปุ่นประจำประเทศไทยว่า กองทัพญี่ปุ่น
จะเปิดรับแลกธนบัตรดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นอีกครั้งใน
วงเงินรับแลกทั้งหมดไม่เกิน 630,000 บาท โดยใน
ครั้งนี้ทางกระทรวงการคลังได้ขอให้ฝ่ายญี่ปุ่นส่ง
เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นเข้ามาเป็นกรรมการตรวจรับแลกเงิน
ดอลลาร์ร่วมกับเจ้าหน้าที่กระทรวงการคลังของไทย
ด้วย เพื่อร่วมรับผิดชอบในเรื่องเงินปลอมแปลง ซึ่งทูต
ทหารบกญี่ปุ่นได้ตกลงจะจัดเจ้าหน้าที่ให้ ดังนั้นต่อมา
ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2485 พลตรีเอกา บริภัณฑ์ยุทธ
กิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงออกประกาศ
กระทรวงการคลัง ว่าด้วยการรับแลกเปลี่ยนธนบัตร
เหรียญดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นในจังหวัดภาคใต้ โดย
กำหนดรับแลกเฉพาะที่ศาลากลางจังหวัดสงขลา
ระหว่างวันที่ 15 พฤษภาคม - 15 มิถุนายน 2485
เป็นระยะเวลา 1 เดือน กำหนดอัตราแลกเปลี่ยน
ธนบัตรเหรียญดอลลาร์ ทหารญี่ปุ่น 1 ดอลลาร์ ต่อ 1 บาท
(สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/2 2484-2485) ซึ่งเท่ากับเป็น
การลดค่าเงินบาทลงมาเท่ากับเงินเยนญี่ปุ่นและเงิน
ดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น แต่เมื่อสิ้นสุดการรับแลกวันที่ 15
มิถุนายน 2485 กลับปรากฏว่าจังหวัดต่าง ๆ ใน

ภาคใต้ของไทยได้ส่งเงินเข้ามาแลกเปลี่ยนจำนวนน้อยมาก โดยมีจังหวัดยะลาส่งเข้ามาแลกเปลี่ยน จำนวน 27 ดอลลาร์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 ดอลลาร์ 50 เซนต์ และจังหวัดภูเก็ตจำนวน 5 ดอลลาร์ 10 เซนต์ (สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/2 2484-2485) รวมจำนวนธนบัตรและเหรียญดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นของจังหวัดในภาคใต้ที่ส่งเข้ามาแลกเปลี่ยนเพียง 37 ดอลลาร์ 60 เซนต์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในจังหวัดสงขลา อันเป็นจังหวัดที่มีการแพร่หลายของดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นมากที่สุด กลับไม่มีพ่อค้านำเงินเข้ามาแลกเปลี่ยนเป็นเงินไทยเลย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากอัตราการแลกเปลี่ยนเงินในวงการค้าที่ให้อัตราแลกเปลี่ยนสูงถึง 120 บาท ต่อ 100 ดอลลาร์ จึงส่งผลให้พ่อค้าชาวจีนส่วนหนึ่งในจังหวัดสงขลาเลือกที่จะนำเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นไปขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินไทยในเขตมลายูมากกว่า อีกทั้งยังเข้ามากว้านซื้อเงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ และจังหวัดในภาคเหนือเพื่อหวังผลกำไร จากการขายแลกเปลี่ยนเงินบาทในเขตมลายูภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นอีกด้วย

แม้ว่าการนำเงินดอลลาร์ของทหารญี่ปุ่นเข้ามาใช้ในภาคใต้ได้ทำผลกำไรให้กับพ่อค้าบางกลุ่มดังกล่าวข้างต้นก็ตาม แต่สำหรับพ่อค้ารายย่อยและราษฎรไทยในท้องถิ่นโดยทั่วไปที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขายแลกเปลี่ยนดอลลาร์เป็นเงินบาทเพื่อหวังผลกำไรกลับได้รับความเดือดร้อนยุ่งยาก เพราะเมื่อทหารญี่ปุ่นเข้าไปซื้อของตามร้านต่างๆ แล้วเอาเงินดอลลาร์ไปให้ ถ้าเจ้าของไม่ยอมขายก็อาจมีเรื่องขึ้นหรือถ้ายอมขายให้แต่ไม่ยอมรับเงินอื่นนอกจากเงินไทย ทหารญี่ปุ่นก็จะบังคับซื้อโดยเอาของไปแล้วทิ้งเงินไว้ให้ หรือไม่เช่นนั้นจะเอาของไปเฉยๆ โดยไม่จ่ายเงิน ซึ่งที่ผ่านๆ มา ทหารญี่ปุ่นได้กระทำเช่นนี้อยู่เรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้พ่อค้ารายย่อยและราษฎรไทยจึงได้รับความเดือดร้อนที่ต้องสูญเสียของไปเปล่า ๆ ถ้าจะฟ้องร้องก็จำหน้าไม่ได้ บางร้านจึงต้องแก้ไขปัญหามาโดยการปิดร้านในช่วงที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาซื้อของ จากเหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้กระทรวงการคลังได้เจรจากับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยให้ระงับการใช้ธนบัตรดอลลาร์

ทหารและเงินตราต่างประเทศทุกชนิดในการซื้อสิ่งของในราชอาณาจักรไทยโดยสิ้นเชิง อีกทั้งยังได้อำนวยความสะดวกโดยการสำรองเงินบาทไว้ที่คลังจังหวัดเป็นจำนวนมากเพื่อให้ฝ่ายญี่ปุ่นมาขอแลกเปลี่ยนเงินก่อนที่จะนำไปใช้ซื้อสินค้าจากราษฎรเพื่อใช้ในราชการทหารแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติทหารญี่ปุ่นยังคงนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้ซื้อสิ่งของจากราษฎรไทยโดยตลอดรวมทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นอีกพื้นที่หนึ่งอันเป็นที่ตั้งของทางรถไฟทหารสายไทย-พม่า ได้มีทหารญี่ปุ่นจากพม่านำเงินรูปีของพม่าเข้ามาทำการซื้อขายสินค้ากับพ่อค้าและราษฎรไทยในจังหวัดกาญจนบุรี จนส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนเช่นกัน ดังกรณีตัวอย่าง การยื่นคำร้องขอแลกเปลี่ยนเงินรูปีของนายเพ็ง โปธิ และนางทองหล่อ นิลกำแหง ถึงร้อยเอกสุรจิต อินทรกำแหง ข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2486 จากการสืบสวนที่มาของเงินดังกล่าวพบว่า ได้มาจากร้อยโทคะมะตะ นายทหารญี่ปุ่นจากกองพลการประจำจังหวัดกาญจนบุรีได้เข้ามาซื้อสินค้าโดยจ่ายเป็นเงินรูปีให้กับนายเพ็ง โปธิ จำนวน 8,940 รูปี และนางทองหล่อ นิลกำแหง จำนวน 13,000 รูปี รวมสองรายเป็นเงิน 21,940 รูปี ซึ่งการใช้เงินรูปีของทหารญี่ปุ่นเข้ามาซื้อสินค้าในลักษณะเช่นนี้ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎรอย่างมาก เพราะเงินที่ได้รับไม่อาจนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ อันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ราคาเครื่องอุปโภคบริโภคแพงขึ้นเกินสมควร และเป็นการยากที่จะควบคุม (สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/15 2486-2487)

การเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ทหารญี่ปุ่น เงินสเตอร์ตส์เช็กเดิลเมนต์และเงินรูปีที่สร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้ และจังหวัดกาญจนบุรี ดังที่ได้ยกตัวอย่างไปแล้วเท่านั้น แต่ยังได้ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาการขาดแคลนธนบัตรไทยสำหรับ หมุนเวียนในท้องตลาด ทั้งนี้เพราะในระหว่างสงคราม รัฐบาลไทยต้องให้กองทัพญี่ปุ่นกู้ยืมเงินบาทไปใช้จ่ายในกองทัพญี่ปุ่น

อยู่เรื่อย ๆ อีกทั้งยังต้องสำรองเงินบาทให้กับทหาร
ฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งนำเงินเยนเข้ามาขอแลกเปลี่ยนเป็นเงิน
บาทไปใช้ในราชการทหารเป็นจำนวนมากอย่างเร่งด่วน
อยู่เนือง ๆ จึงส่งผลให้ธนบัตรไทยที่มีอยู่ใกล้ขาดมือลง
(สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/3 2485-2488) ประกอบกับ
ตั้งแต่ต้นสงคราม รัฐบาลไทยเริ่มเกิดปัญหาการขาด
แคลนธนบัตรอยู่ก่อนแล้ว เพราะแต่เดิมรัฐบาลไทยได้
จ้างบริษัทโทมัสเดอลาลู ซึ่งเป็นบริษัทของอังกฤษ
พิมพ์ธนบัตรไทย แต่ภายหลังจากที่ไทยได้ประกาศ
สงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25
มกราคม 2485 แล้ว จึงไม่สามารถติดต่อกับบริษัท
โทมัสเดอลาลูได้ มีหน้าซ้ำจำนวนธนบัตรที่จ้างพิมพ์
ไว้ก่อนสงครามก็ยังคงค้างอยู่ที่อังกฤษถึง 16.2 ล้าน
บาท ทำให้ขาดแคลนธนบัตรตั้งแต่ 100 บาทลงมา
ต่อมาใน พ.ศ. 2486 รัฐบาลไทยจึงตกลงจ้างญี่ปุ่น
พิมพ์ธนบัตรจำนวน 57.5 ล้านบาท (แถมสุข นุ่มนนท์
2544 : 148-150) โดยมีบริษัทมิตซุบิชิซันไกชากาเป็น
ผู้ดำเนินการ แต่เมื่อสงครามทวีความรุนแรงมากขึ้น
การส่งธนบัตรจากประเทศญี่ปุ่นมายังประเทศไทยทั้ง
ทางทะเลและทางอากาศ ทำได้ยากและมีความเสี่ยง
สูง รัฐบาลไทยจึงได้ตัดสินใจพิมพ์ธนบัตรขึ้นเองโดย
ใช้ โรงพิมพ์ในประเทศทั้งโรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก
และต่อมาได้ใช้หน่วยงานราชการเป็นสถานที่พิมพ์
ธนบัตรเพิ่มขึ้น เช่น กรมอุทกศาสตร์ทหารเรือ มหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และศาลลูกขุน ใน
พระบรมมหาราชวัง รวมทั้งโรงพิมพ์ของหน่วยงาน
เอกชน คือ โรงพิมพ์กรุงเทพพาณิชย์ อยู่ที่ราชวงศ์ โรง
พิมพ์กัมปเป็อยู่ตรงข้ามจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรง
พิมพ์คณะช่าง ที่ถนนอนุฎากรณ์และโรงพิมพ์จันทกวงที่
ถนนเสือป่า แต่ธนบัตรที่พิมพ์ขึ้นใช้ในประเศนี้มี
คุณภาพต่ำ เนื่องจากใช้วัสดุและการพิมพ์ที่ไม่ได้
มาตรฐานในประเทศ (พรณี บัวเล็ก 2540 : 99-100)
อย่างไรก็ตามในช่วงเดือนมิถุนายน 2487 กระทรวง
การคลังได้ขอความช่วยเหลือไปยังกระทรวง
ต่างประเทศให้ช่วยเหลือจากทางสถานเอกอัครราชทูต
ญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เพื่อเร่งรัดให้ญี่ปุ่นจัดส่ง
ธนบัตรชนิดฉบับละ 1,000 บาทเข้ามาถึงกรุงเทพฯ
โดยทางเครื่องบินของญี่ปุ่นโดยเร็ว แต่ปรากฏว่าทาง

ฝ่ายญี่ปุ่นยังไม่ได้ลงมือพิมพ์ ด้วยเหตุนี้ นายดิเรก
ชัยนาม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
จึงแจ้งไปยังสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นเพื่อขอร้องให้
ฝ่ายญี่ปุ่นระงับการเบิกเงินบาทไว้ก่อนจนกว่าไทยจะ
ได้รับธนบัตรที่สั่งพิมพ์เพิ่มเติมมาจากประเทศญี่ปุ่น
และทันทีที่ธนบัตรจำนวน 32.8 ล้านบาทส่งมาถึง
กรุงเทพฯเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2487 ฝ่ายญี่ปุ่นก็ได้
เข้ามาเบิกเงินบาทจากกระทรวงการคลังอย่างรวดเร็ว
แต่ภายหลังจากนั้นในวันที่ 9 กรกฎาคม 2488 ทาง
การทหารญี่ปุ่นได้แจ้งความจำเป็นด่วนขอแลกธนบัตร
ฉบับละ 1,000 บาท เป็นธนบัตรปลีกย่อยจำนวน 20
ล้านบาท เพื่อเตรียมจัดซื้ออุปกรณ์และเสบียงอาหาร
สำรองไว้ให้กับกองทัพ (สจข.บก.สูงสุด 2.6.9/3 2485-
2488) การขอความร่วมมือในการจัดหาเงินบาทให้กับ
กองทัพญี่ปุ่น เพื่อใช้ในราชการทหารเป็นจำนวนมาก
อย่างเร่งด่วนและกะทันหันอยู่ตลอดเวลาในช่วง
สงครามเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนเงิน
บาทหมุนเวียนในท้องตลาดซึ่งสร้างความปั่นป่วนทาง
การเงินให้กับรัฐบาลไทยอย่างมาก อย่างไรก็ตามการ
สั่งพิมพ์ธนบัตรไทยเพิ่มขึ้นจำนวนมากเป็นผลให้เกิด
สภาวะเงินเฟ้อ สินค้าอุปโภคบริโภคราคาสูงขึ้นซึ่งได้
ส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพของราษฎรไทยถึงตัวสูง
มากขึ้นดังจะได้กล่าวถึงในประเด็นต่อไป

ปัญหาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง

การกว้านซื้อเสบียงอาหารและสิ่งของ
เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับทหารญี่ปุ่นทั้งที่ประจำการใน
พม่า มลายู และประเทศไทย ส่งผลให้เครื่องอุปโภค
บริโภคในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีการ
เพิ่มขึ้นของทหารญี่ปุ่น เซลยศึกสัมพันธมิตร กรรมกร
มลายูและเงินจำนวนมากที่กองทัพนำเข้ามาในจังหวัด
กาญจนบุรี ราชบุรี ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี
นครศรีธรรมราช และสงขลา ย่อมได้รับผลกระทบ
โดยตรงมากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งในการจัดซื้อ
เครื่องอุปโภคบริโภคของกองทัพญี่ปุ่นนั้นได้ดำเนินการ
โดยผ่าน “กองจัดหาอาหาร” ที่กองทัพได้จัดตั้งขึ้น
จากนั้นกองจัดหาอาหารจึงติดต่อไปยังพ่อค้าเอกชน
ญี่ปุ่นที่เคยทำการค้าอยู่ในประเทศไทยให้เป็นผู้จัดซื้อ

สิ่งของให้ (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/2 2484-2485) โดยพ่อค้าที่เป็นนายหน้าได้ใช้วิธีการกว้านซื้อสินค้าจำนวนมากตามที่กองทัพต้องการจากทั้งร้านค้าและผู้ขายรายปลีกย่อย แล้วฉวยโอกาสขายสินค้าในราคาแพงให้กับกองทัพ เพราะเห็นว่าทหารญี่ปุ่นไม่ทราบราคาสินค้าที่แท้จริง วิธีการนี้มีผลให้ร้านค้าและผู้ขายปลีกย่อยในท้องถิ่นต่างๆ หันมาติดต่อค้าขายกับนายหน้าของกองทัพโดยตรง เพราะสามารถขายสินค้าได้ในปริมาณมาก และราคาสูงกว่าการขายให้กับราษฎรโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลกระทบต่อปัญหาการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคจำหน่ายในท้องตลาดหรือถ้ามี ราษฎรก็จำเป็นต้องซื้อสินค้าในราคาที่แพงเกินควรมากยิ่งขึ้นด้วย (สจข.บก.สูงสุด 2.6/14 2485) จากปัญหาดังกล่าวทางอนุกรรมการเศรษฐกิจของไทยจึงพยายามหาทางแก้ไขโดยการรับเป็นฝ่ายจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยให้กองทัพยื่นบัญชีสิ่งของที่ต้องการมาให้ฝ่ายไทยเป็นผู้จัดหา ทั้งนี้เพื่อฝ่ายไทยจะสามารถควบคุมราคาซื้อของกองทัพญี่ปุ่นได้ แต่ในทางปฏิบัติบริษัทमितซุบซุซันไกซา (Mitsuibussankaisa) และบริษัทमितซุบชิโซจิ (Mitsubishishoji) ซึ่งเป็นบริษัทรายใหญ่ที่ได้รับอนุมัติจากกองทัพให้เป็นผู้จัดซื้อของฝ่ายญี่ปุ่นมักจะดำเนินการติดต่อซื้อสิ่งของกับร้านค้าที่ทางบริษัทคุ้นเคยไว้ล่วงหน้า (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/4 2484-2485) แล้วส่งบัญชีของที่ต้องการซื้อมายังอธิบดีกรมพาณิชย์เพียงเพื่อขออนุมัติเท่านั้น ดังปรากฏตัวอย่างในจดหมาย ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2484 จากผู้จัดการบริษัทमितซุบซุซันไกซาถึงอธิบดีกรมพาณิชย์ เพื่ออนุญาตขอซื้อน้ำตาลทรายจำนวน 6,820 กระสอบ โดยในวันที่ 11 มกราคม 2485 ทางคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคอนุมัติให้บริษัทซื้อน้ำตาลทรายได้เพียง 2,000 กระสอบ เพราะเกรงว่าหากปล่อยให้บริษัทซื้อได้มากตามจำนวนที่ต้องการแล้ว จะส่งผลกระทบต่อราษฎรไทยขาดแคลนน้ำตาลสำหรับบริโภค แต่เมื่อทางบริษัทไม่สามารถซื้อน้ำตาลได้ตามจำนวนที่ต้องการ ในเวลาต่อมาจึงหาทางออกโดยการกว้านซื้อน้ำตาลทรายและเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ จากตลาดมืดแทน

อย่างไรก็ตามในช่วงปลายสงครามความต้องการเครื่องอุปโภคบริโภคของกองทัพได้เพิ่มมากขึ้นตามจำนวนกำลังทหารญี่ปุ่นที่เข้ามาประจำการในประเทศไทย ดังปรากฏรายละเอียดในบัญชีรายการเสบียงอาหารที่ทหารญี่ปุ่นขอให้ไทยจำหน่ายให้ ตัวอย่างเช่นในช่วงต้นสงครามกองทัพได้แจ้งขอให้ไทยจำหน่ายผักสดให้วันละ 4-5 ตัน เนื้อโคและเนื้อกระบือสดวันละ 1-2 ตัน เมื่อถึงช่วงปลายสงครามได้แจ้งเพิ่มเป็นวันละ 6-7 ตัน และ 3-4 ตันตามลำดับ (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/2 2484-2485) ซึ่งในจำนวนนี้ ยังไม่ได้รวมกับจำนวนที่หน่วยทหารญี่ปุ่นบางหน่วยได้ทำการกว้านซื้อจากร้านค้าปลีกย่อยในท้องถิ่นต่างๆ เอง อีกเป็นจำนวนมาก การกว้านซื้อสิ่งของและสินค้าต่างๆ ในราคาสูง เพื่อกักตุนไว้เป็นเสบียงอาหารของกองทัพดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้ราคาเครื่องอุปโภคบริโภคของไทยในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาถีบตัวสูงขึ้นอย่างมาก

ภายหลังจากได้ศึกษาและพิจารณาเอกสารชั้นต้นของคณะรัฐมนตรีที่ได้ทำการสำรวจและจัดทำบัญชีเปรียบเทียบราคาขายปลีกเครื่องอุปโภคบริโภคของส่วนกลางในช่วงก่อนสงคราม (1 ธันวาคม 2484) กับในระหว่างสงคราม (31 มีนาคม 2487) พบว่าราคาเครื่องอุปโภคสูงขึ้น โดยเฉพาะ 170 เปอร์เซนต์ ซึ่งสามารถแยกเป็นราคาข้าวสูงขึ้น 38 เปอร์เซนต์ ปลา 191 เปอร์เซนต์ ผักและพืชผล 307 เปอร์เซนต์ เนื้อสัตว์ต่างๆ 192 เปอร์เซนต์ ของชำต่างๆ 181 เปอร์เซนต์ แป้ง 109 เปอร์เซนต์ ส่วนเครื่องอุปโภคราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะ 1,226 เปอร์เซนต์ แยกเป็นของใช้เบ็ดเตล็ดสูงขึ้น 848 เปอร์เซนต์ เครื่องนุ่งห่มสูงขึ้นถึง 1,604 เปอร์เซนต์ (สจข. [2] สร.0201.98.6/8 2485-2488) อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบราคาขายปลีกสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคแต่ละชนิดระหว่างส่วนกลางกับในจังหวัดต่างๆ ของภาคได้ จากรายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคในช่วงปลายสงครามพบว่าสินค้าในภาคใต้มีราคาสูงกว่าอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ข้าว 15% ส่วนกลางขายกิโลกรัมละ 0.21 บาท จังหวัดสงขลา กิโลกรัมละ 1.60 - 2.00 บาท ข้าว 30% ส่วนกลาง

ชายกิโลกรัมละ 0.16 บาท จังหวัดสงขลาชาย 1.50 - 1.80 บาท หมูเนื้อแดง ส่วนกลางชายกิโลกรัมละ 2.50 บาท จังหวัดสงขลาชาย 4.50 บาท เนื้อวัวสดส่วนกลางชายกิโลกรัมละ 1.50 บาท จังหวัดสงขลาชาย 3.00 บาท ไข่ไก่สดส่วนกลางชายฟองละ 0.09 บาท จังหวัดสงขลาชาย 0.20 บาท ผักบั้งส่วนกลางชายกิโลกรัมละ 0.10 บาท จังหวัดสงขลาชาย 0.80 บาท ผักคะน้าส่วนกลางชายกิโลกรัมละ 0.45 บาท จังหวัดสงขลาชาย 1.50 บาท น้ำตาลทรายขาวส่วนกลางชาย 0.66 บาท จังหวัดสงขลาชาย 6.00 บาท (สจข. 0201.98.6/10 2486-2487) เป็นต้น และเมื่อได้สัมภาษณ์ราษฎรไทยในจังหวัดสงขลาซึ่งมีประสบการณ์ร่วมสมัยได้กล่าวถึงราคาเครื่องอุปโภคบริโภคที่สูงขึ้นอย่างมากในช่วงสงคราม ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคว่า ในสมัยสงครามของกินของใช้ต่าง ๆ หายาก โดยเฉพาะข้าวสารหายากและราคาแพงมาก ถึงถึงละ 80 บาท ซึ่งก่อนหน้านั้นมีราคาเพียงถึงละ 20 บาท (สัมภาษณ์นางผุสดี 2546) นอกจากข้าวสารแล้วสิ่งที่หายากและราคาแพงมากอีกอย่างหนึ่งคือ เสื้อผ้า ซึ่งแต่ก่อนมีการส่งเสื้อผ้าจากสิงคโปร์และปีนังเข้ามาขายในจังหวัดสงขลา แต่ในช่วงปลายสงครามการขนส่งทำได้ยากลำบาก เสื้อผ้าจึงหาซื้อได้ยากและราคาแพงมาก ราษฎรส่วนใหญ่จึงมีพอใช้เพียง 2-3 ชุดเท่านั้น (สัมภาษณ์นายสุรน 2546)

เมื่อพิจารณาหาสาเหตุที่ทำให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคของจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้มีราคาสูงกว่าส่วนกลาง น่าจะมาจากสาเหตุหลักที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่น 2 ประการคือ ประการแรก จังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีการเพิ่มขึ้นของทหารญี่ปุ่น กรมกรมลายูและเงินที่กองทัพญี่ปุ่นนำเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ และเป็นแรงงานในการสร้างทางรถไฟสายคอคอดกระเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการกว้านซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคของกองทัพญี่ปุ่นมีมากกว่าที่อื่นๆ ประการที่สอง การขาดแคลนรถจักรและตู้รถไฟเพื่อการขนส่งลำเลียงสินค้าที่จำเป็นสำหรับราษฎรในภาคใต้ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการนำรถ

จักรและตู้รถไฟไทยขนส่งทหารและเสบียงอาหารของกองทัพญี่ปุ่นข้ามแดนจากจังหวัดสงขลาไปตกค้างอยู่ใหม่กลายเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งช่วงปลายสงครามในเดือนกันยายน 2487 กองทัพญี่ปุ่นยังได้เพิ่มขบวนรถไฟพิเศษเพื่อการขนส่งทางการทหารบนทางรถไฟสายใต้อีก 1 ขบวน เป็นวันละ 3 ขบวน รวมทั้งเพิ่มรถฟางโดยใช้ตู้รถไฟไทยในการขนส่งระหว่างสถานีป่าตองเบซาร์-หนองปลาตูก อีกวันละ 80 ตู้ และระหว่างสถานีป่าตองเบซาร์-ชุมพร อีกวันละ 20 ตู้ (สจข.บก.สูงสุด 2.4.1.6/1 2484-2485) จากสาเหตุของการเพิ่มจำนวนขบวนรถไฟและตู้รถไฟไทยในการขนส่งบนเส้นทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่นจำนวนมากมาย เช่นนี้ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนตู้รถไฟในการขนส่งสินค้าที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของราษฎรในท้องถิ่นภาคใต้ทั้งในส่วนของการขนส่งจากกรุงเทพฯ และการขนส่งระหว่างจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ด้วยตนเอง สาเหตุทั้งสองประการจึงน่าจะมีส่วนผลักดันให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคของจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้สูงกว่าส่วนกลาง

อย่างไรก็ตามภายใต้สภาวะเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง ซึ่งได้สร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎรไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น รัฐบาลไทยภายใต้การนำของกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพาณิชย์ จึงได้พยายามหาวิธีการแก้ไขโดยเริ่มต้นจากประกาศ “ระเบียบการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคบางหย่าง (ฉบับที่ 1)” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2485 โดยมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) เพื่อแบ่งเฉลี่ยเครื่องอุปโภคบริโภคบางอย่างที่จำเป็นให้ราษฎรได้ใช้ตามส่วนที่สมควรอย่างทั่วถึง และ 2) เพื่อสนับสนุนการตั้งร้านจำหน่ายสินค้าของไทย ในช่วงแรกของการกำหนดเกณฑ์การปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคได้เริ่มจัดการปันส่วนสินค้าที่จำเป็นเพียง 3 ชนิด คือ น้ำตาลทรายขาว ไม้ขีดไฟ และน้ำมันก๊าด ส่วนสินค้าอื่นๆ อาจจะกำหนดเพิ่มขึ้นภายหลังเมื่อทางราชการเห็นสมควร (สจข. [2]สร.0201.98/8 2485-2488) ทั้งนี้ทางคณะกรรมการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานกรรมการ ได้พยายาม

กำหนดระเบียบการจำหน่ายสินค้าบางส่วนไว้อย่างรัดกุมเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริต แต่ในทางปฏิบัติยังคงเกิดปัญหาและความยุ่งยากหลายประการ เช่น เมื่อราษฎรบางครอบครัวได้ย้ายที่อยู่แต่ไม่แจ้งย้ายออกจากอำเภอเดิม ทางคณะกรรมการปันส่วนประจำอำเภอจึงยังคงแบ่งจำนวนสินค้าบางส่วนให้แก่ร้านจำหน่ายไว้เท่าเดิม จึงกลายเป็นช่องทางให้ร้านจำหน่ายบางแห่งนำสินค้าที่เหลือออกไปขายในตลาดมืด นอกจากนี้ยังมีบางกรณีที่เจ้าของร้านจำหน่ายสินค้าปันส่วนเดินทางไปรับซื้อสินค้าจากหอสินค้าประจำอำเภอ แต่หอสินค้าอ้างว่าสำนักงานกลางประจำจังหวัดไม่ได้ส่งสินค้ามาให้ จึงไม่มีสินค้าจำหน่ายอยู่เรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้ในแต่ละเดือนเจ้าของร้านจำหน่ายจึงต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการเดินทางไปรับซื้อสินค้าหลายครั้ง และในบางครั้งสินค้าที่ได้รับไม่เต็มตามจำนวน เช่น น้ำตาลทรายขาว กระสอบละ 100 กิโลกรัม ขาดหายไป 5-6 กิโลกรัม เมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าของร้านจึงหาทางออกโดยการยกยอกสินค้าปันส่วนไปขายหลังร้านเกินราคาที่เหมาะสมพอพาณิชย์กำหนด (สจข. [2] สร.0201.98/8 2485-2488) สุดท้ายความเดือดร้อนตกอยู่กับราษฎรที่ต้องซื้อสินค้าในราคาแพง จากตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้น ส่งผลให้การดำเนินการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคของกระทรวงพาณิชย์ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาไม่บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายต่างๆ ที่ทางกระทรวงได้พยายามแก้ไขปัญหาโดยประกาศปรับระเบียบการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคให้มีความรัดกุมมากขึ้นอยู่เป็นระยะๆ ก็ตาม ซึ่งปัญหาในเรื่องนี้ได้รับการยืนยันจากการบอกเล่าของราษฎรที่มีประสบการณ์ร่วมสมัยในท้องถิ่นว่า ราษฎรโดยทั่วไปได้รับบัตรครอบครัวสำหรับปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคไม่ทั่วถึง แต่ครอบครัวที่ได้รับบัตรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวของข้าราชการ อย่างไรก็ตาม แม้ราษฎรบางครอบครัวได้รับบัตรปันส่วนบ้างก็ตาม แต่ไม่สามารถซื้อสิ่งของปันส่วนได้ เพราะร้านจำหน่ายสินค้าอ้างว่าไม่มีสินค้าขาย (สัมภาษณ์นายสุพาสน์ 2546) ครั้นจะซื้อตามร้านค้าทั่วไปในตลาดก็ไม่มีขาย เพราะพ่อค้าักตุนเอาไว้เก็งกำไร (สัมภาษณ์นาง

สิวอ่อง 2546) ดังนั้นราษฎรไทยโดยทั่วไปจึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยการใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันยางแทนน้ำมันก๊าด ใช้แท่งเหล็กหรือหิน 2 ชิ้นตีกันให้เกิดประกายไฟแล้วเอาเปลือกต้นเต่าร้าง (คล้ายๆเปลือกต้นหมาก) หรือเศษนุ่นรองไว้ด้านล่างเพื่อให้เกิดไฟแทนการใช้ไม้ขีดไฟ จากนั้นใช้เศษไม้หรือคอปเพลิงที่ทำขึ้นเองคอยสูมไฟไว้ใช้ได้ตลอดทั้งวัน (สัมภาษณ์นายลาภ 2546) จากตัวอย่างปัญหาและความยุ่งยากต่างๆที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นพอจะสะท้อนให้เห็นได้ว่า ในช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของไทยสมัยสงครามเอเชียบูรพาได้ส่งผลกระทบต่อราษฎรไทยในท้องถิ่นต้องประสบกับปัญหาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง อีกทั้งในบางท้องที่ต้องประสบปัญหาถึงขั้นการขาดแคลนข่าวสารที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต โดยเฉพาะบางจังหวัดในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ตรัง และระนอง ซึ่งในภาวะปกติต้องพึ่งพาข่าวสารจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งข่าวสารบางส่วนจากภาคกลางอยู่แล้ว แต่ในยามสงครามกองทัพญี่ปุ่นได้เข้ามากว้านซื้อข้าวเพื่อเป็นเสบียงอาหารให้กับทหารญี่ปุ่นทั้งที่ประจำการอยู่ในประเทศไทย รวมทั้งเพื่อส่งออกไปยังมลายูและญี่ปุ่นอีกเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลกระทบต่อราษฎรในภาคใต้ต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนข่าวสารอย่างหนักดังจะได้กล่าวโดยละเอียดในประเด็นต่อไป

ปัญหาการขาดแคลนข่าวสาร

ในระหว่างที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะคับขันของสงครามมหาเอเชียบูรพานับตั้งแต่เดือนธันวาคม 2484 และต่อเนื่องด้วยปัญหาอุทกภัยใน พ.ศ.2485 อันเป็นเหตุให้การคมนาคมโดยทั่วไปเกิดความเสียหายและได้รับปริมาณข้าวลดน้อยลง (สจข. บก.สูงสุด [3] 0201.29.1/43 2487) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดต่างๆ ส่วนใหญ่ในภาคใต้ซึ่งภายใต้ภาวะปกติผลิตข้าวได้ไม่เพียงพอสำหรับบริโภคในจังหวัดอยู่แล้ว มีเพียงจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุงเท่านั้นที่มีผลผลิตข้าวเหลือเพียงพอที่จะป้อนจังหวัดอื่นๆ ใกล้เคียงในภาคใต้ได้บ้าง (สจข.บก.สูงสุด

2.6.2/31 ปีก4 2485-2486) ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ภาวะ
คับขันของสงคราม จังหวัดส่วนใหญ่ในภาคใต้จึง
ประสบกับปัญหาการขาดแคลนข้าวมากกว่าในภาค
อื่นๆ ประกอบกับสาเหตุจากการเพิ่มกำลังทหารเพื่อ
เข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ การเพิ่มกรรมกรมลายู
และจีนเพื่อสร้างทางรถไฟสายคอคอตกกระ สาเหตุ
เหล่านี้มีผลให้ความต้องการข้าวเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผล
กระทบให้ราษฎรในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ต้อง
ประสบกับปัญหาการขาดแคลนข้าวสารสำหรับบริโภค
มากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงสงครามมหาเอเชียบู
รพา

อย่างไรก็ดีในช่วงสงครามกองทัพญี่ปุ่นไม่
เพียงแต่กว้านซื้อข้าวไทยเพื่อใช้เป็นเสบียงอาหารของ
ทหารญี่ปุ่นเฉพาะที่ประจำการอยู่ในประเทศไทย
เท่านั้น แต่ยังคงกว้านซื้อข้าวเพื่อส่งออกไปกับทหาร
ญี่ปุ่นในมลายูอีกด้วย อีกทั้งยังใช้อำนาจทางการทหาร
ในการสนับสนุนให้บริษัท มิตซูบิซันไกชาและ
บริษัทมิตซูบิ-ชิโซจิเข้ามากว้านซื้อข้าวเพื่อส่งออกไป
จำหน่ายยังมลายู โดยแอบอ้างว่าเป็นของกองทัพเพื่อ
หลีกเลี่ยงการชำระอากรส่งออก สำหรับในกรณีของ
ภาคใต้ แม้ว่าจังหวัดส่วนใหญ่ไม่สามารถผลิตข้าวได้
เพียงพอกับการบริโภคภายในจังหวัดก็ตาม แต่ทหาร
ญี่ปุ่นยังคงสนับสนุนให้บริษัทของญี่ปุ่นกว้านซื้อข้าว
จากจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง ซึ่ง
เป็นเพียง 3 จังหวัดที่สามารถส่งข้าวป้อนจังหวัดอื่นได้
ตั้งกรณีตัวอย่างการกว้านซื้อข้าวจากจังหวัด
นครศรีธรรมราชของบริษัทมิตซูบิชิโซจิ ระหว่างวันที่
20 พฤษภาคม - 22 มิถุนายน 2485 เพียงแค่ 1 เดือน
บริษัทได้ส่งออกข้าวของภาคใต้เฉพาะจากจังหวัด
นครศรีธรรมราชไปยังมลายู เป็นจำนวนรวมถึง
73,810 กระสอบ น้ำหนัก 133,902.72 หาบ และ
เป็นที่น่าสังเกตว่าข้าวสารส่วนใหญ่ เป็นข้าวสารชนิด
50-55 เปอร์เซ็นต์⁴ จำนวนถึง 42,300 กระสอบ หรือ
คิดเป็น 57.31 เปอร์เซ็นต์ ของข้าวสารทั้งหมดที่ส่งไป
ยังมลายู ซึ่งถือว่าเป็นข้าวสารคุณภาพต่ำกว่าปกติที่

กองทัพญี่ปุ่นส่งเป็นเสบียงอาหารให้กับทหารโดยส่วน
ใหญ่เป็นข้าวชนิด 30 เปอร์เซ็นต์ (สจข.บก.สูงสุด
2.4.6/9 2485-2486) จากข้อสังเกตข้างต้นจึงเป็น
เหตุผลที่พอจะสันนิษฐานได้ว่า ข้าวสารที่บริษัทมิตซูบิ
ชิโซจิส่งไปยังมลายูส่วนนี้ไม่ได้เป็นข้าวที่ส่งไปเพื่อใช้
ในราชการทหารของกองทัพญี่ปุ่น แต่เป็นข้าวสารของ
บริษัทที่ส่งออกไปจำหน่ายให้กับราษฎรในมลายู
มากกว่า อย่างไรก็ตามข้าวสารจำนวนนี้ยังไม่ได้รวมกับ
ที่ทหารญี่ปุ่นกว้านซื้อจากภาคใต้แล้วจัดส่งออกใน
นามของทหารโดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่ยอมให้
ตรวจตราควบคุมหรือเสียอากรอีกเป็นจำนวนมาก มี
เพียงแต่หนังสือหรือใบรับรองจากทหารญี่ปุ่นที่ได้รับบุ
ว่า “ให้ (ระบุชื่อผู้ถือหนังสือ) มาทำการซื้อข้าวสาร
เพื่อไปใช้ในราชการทหารญี่ปุ่นในมลายู” (สจข.บก.
สูงสุด 2.6.2/31 ปีก3 2485-2486) และโดยเฉพาะ
บริษัท มิตซูบิซันไกชาและบริษัทมิตซูบิชิโซจิซึ่ง
เป็นบริษัทรายใหญ่ จึงมีอำนาจในการกว้านซื้อ
ข้าวสารจากอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ได้เป็นจำนวนมากถึงขนาดต้องเช่าตลาดสดของ
เอกชนเปิดเป็นโกดังเก็บข้าวสาร แต่ยังไม่เพียงพอ
ความต้องการจึงส่งผู้แทนเข้าไปกว้านซื้อข้าวทาง
จังหวัดสงขลาอีกด้วย อีกทั้งยังได้ใช้อำนาจของทหาร
ญี่ปุ่นยึดเอากระสอบข้าวของพ่อค้าแขกจากรัฐกลันตัน
และตรังกานูที่เข้ามาแข่งขันซื้อข้าวที่ปากพนัง ซึ่งถือ
เป็นการกีดกันโรงสีที่ไม่ได้ขายข้าวให้กับบริษัททั้งสอง
ด้วยเหตุนี้บริษัทจึงสามารถถดถาดซื้อข้าวให้ต่ำได้
ตามความพอใจ ดังปรากฏในจดหมายลับ-ด่วน
ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2485 จากรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทยถึงนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้รายงาน
ถึงปัญหาการกว้านซื้อข้าวสารให้จังหวัดภาคใต้ของ
บริษัทมิตซูบิซันไกชา และบริษัทมิตซูบิชิโซจิ
พร้อมทั้งเสนอวิธีการแก้ไขโดยการเร่งดำเนินการ
รวบรวมโรงสีข้าวทั้งหมด ในจังหวัดนครศรีธรรมราช
สงขลา และพัทลุง ตั้งเป็นบริษัทในความดูแลของ
บริษัทชาวไทย และต่อมาในวันที่ 24 กันยายน 2485

⁴ข้าวสารชนิด 50-55 เปอร์เซ็นต์ เป็นข้าวสารที่มีคุณภาพต่ำกว่าข้าวสารชนิด 30 เปอร์เซ็นต์ เพราะเป็นข้าวที่มีเมล็ดข้าว
แตกหักถึงร้อยละ 50-55.

กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ยังได้สั่งการไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดชายแดนมลายูให้ระงับการอนุญาตส่งสินค้าข้าวออกไปอย่างเด็ดขาด แต่ในทางปฏิบัติ ฝ่ายญี่ปุ่นยังคงกว้านซื้อข้าวในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้แทบทุกแห่งอย่างต่อเนื่อง (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/31 ปีที่ 1 2485-2486)

แม้ฝ่ายไทยได้เร่งรัดเพื่อเจรจาตกลงเกี่ยวกับระเบียบการขนส่งในราชการทหารให้มีความรัดกุมมากขึ้น เพื่อป้องกันการแอบอ้างนำข้าวสารออกไปยังมลายูในนามของทหารญี่ปุ่นก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้ามเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานทูตทหารบกญี่ปุ่นยังคงให้การสนับสนุนบริษัทมิชิโซจิ โดยร้อยโทซุตะได้เข้ามาแจ้งเพื่อขอให้บริษัทเป็นตัวแทนในการจัดซื้อข้าวเฉพาะจากทางภาคใต้ส่งไปยังมลายูเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเดือนละ 3,000 - 4,000 ตันอย่างต่อเนื่อง โดยจะเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2485 เป็นต้นไป (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/31 ปีที่ 1 2485-2486) ซึ่งข้าวสารจำนวนนี้ไม่ได้รวมอยู่กับจำนวน 5,000 ตัน ต่อเดือนที่กองทัพขอให้ฝ่ายไทยจัดส่งให้ทหารญี่ปุ่นในมลายูตามข้อตกลงในสัญญาเศรษฐกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลให้ข้าวสารที่ผลิตได้ในภาคใต้ลดลงอย่างรวดเร็วและมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ จนเริ่มเข้าสู่ภาวะการขาดแคลน ราษฎรเริ่มได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้ในเดือนสิงหาคม 2486 พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 6 จึงเสนอให้มีการกักกันข้าวในภาคใต้ เพื่อป้องกันการขาดแคลน ต่อมาในวันที่ 25 สิงหาคม 2486 ผู้บัญชาการทหารบกได้มีคำสั่งลับ-เฉพาะ อนุมัติให้มณฑลทหารบกที่ 6 ในภาคใต้กักกันข้าวสะสมเป็นเสบียงอาหารเพื่อไว้เลี้ยงตนเองในภาวะคับขันได้ โดยได้กำหนดให้บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ร่วมกับมณฑลทหารบกที่ 6 เตรียมสำรองข้าวไว้ให้มีปริมาณ

นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ปฏิบัติตามนโยบายของมณฑลทหารบกที่ 6 ในการสำรองข้าวให้เพียงพอสำหรับการบริโภคของราษฎรใน 3 จังหวัดอย่างน้อยเป็นเวลา 6 เดือนเช่นกัน หากมีข้าวเหลือจากการเลี้ยงดูทหารในภาคใต้และราษฎรใน 3 จังหวัดแล้ว จึงจะอนุญาตให้จำหน่ายข้าวที่เหลือออกนอกเขตจังหวัดใกล้เคียงที่เคยอาศัยข้าวจากจังหวัดนั้น ๆ หรือออกนอกเขตภาคใต้ และนอกประเทศได้ตามลำดับ (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/31 ปีที่ 3 2485-2486) ภายใต้หลักการดังกล่าว บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ซึ่งเริ่มเปิดดำเนินงานมาตั้งแต่วันที่ 9 กันยายน 2485 จึงเป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียมสำรองข้าวให้เพียงพอสำหรับการบริโภคของทหารและราษฎรในภาคใต้ ภายใต้ภาวะฉุกเฉินในยามสงคราม⁵ อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 5 ตุลาคม 2486 หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งไม่ค่อยเห็นด้วยกับคำสั่งกักกันข้าวภาคใต้ของมณฑลทหารบกที่ 6 จึงได้ส่งจดหมายลับถึงเจ้ากรมประสานงานพันธมิตร โดยแสดงความคิดเห็นว่า การที่บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด และข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของมณฑลทหารบกที่ 6 เรื่องการกักกันข้าวของทั้ง 3 จังหวัด ไม่ให้จำหน่ายออกนอกประเทศ และมีแนวโน้มที่จะออกคำสั่งกักกันข้าวในทุกจังหวัดของภาคใต้ด้วย จึงเกรงว่าคำสั่งดังกล่าวจะกระทบกระเทือนต่อข้อตกลงกับฝ่ายทหารญี่ปุ่นในเรื่องการอนุญาตให้ญี่ปุ่นซื้อข้าวจากปากพนังไว้ จึงขอให้กรมประสานงานพันธมิตรพิจารณาขอความผ่อนผัน หรือปรึกษาทำความเข้าใจกับกระทรวงกลาโหมโดยตรงก่อน ต่อมาในวันที่ 3 ธันวาคม 2486 พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 6 ได้มีโทรเลขลับ-เฉพาะ-ด่วนที่สุดถึงจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

⁵ในการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ซึ่งมีบริษัทข้าวไทย จำกัด เป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ จำนวน 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลืออีก 40 เปอร์เซ็นต์ เป็นหุ้นของเจ้าของโรงสีในจังหวัดภาคใต้โดยเฉลี่ยตามส่วน แต่ไม่ได้มีการบังคับให้เจ้าของโรงสีในจังหวัดภาคใต้ทุกโรงเข้าร่วมหุ้นด้วย โดยให้เป็นไปตามความสมัครใจ ด้วยเหตุนี้ จึงมีโรงสีอีกหลายโรงที่ไม่ได้เข้าร่วมหุ้นกับบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด อ้างจาก สจข., [3] สร 0201.29.1/51 การค้าข้าวในจังหวัดภาคใต้หรือเรื่องบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ (8 สิงหาคม 2488).

แจ้งเรื่องความเดือดร้อนของราษฎรในภาคใต้ที่ต้อง
ประสบกับปัญหาการขาดแคลนข้าว และราคาข้าวที่
ตื่นตัวสูงขึ้นอย่างมาก อันเป็นผลมาจากการที่
กระทรวงพาณิชย์ อนุญาตให้พ่อค้าหน้าเลือด หรือ
พวกเศรษฐีสงครามส่งข้าวตากออกจำหน่ายนอก
ประเทศได้โดยไม่มีข้อจำกัด (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/3
ปีก2 2485-2486) โดยข้อความในสำเนาโทรเลขฉบับ
ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความ
เดือดร้อนของราษฎรไทยในท้องถิ่นภาคใต้ที่ต้อง
ประสบปัญหาการขาดแคลนข้าวสาร และปัญหาราคา
ข้าวถีบตัวสูงขึ้นอย่างมากในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาจากเดิมกระสอบละ 17-19 บาท เพิ่มขึ้นเป็น
กระสอบละ 26-28 บาท ซึ่งสาเหตุหลักของปัญหาสืบ
เนื่องมาจากการกว้านซื้อข้าวของทหารญี่ปุ่นในช่วง
สงคราม ประกอบกับสาเหตุจากความไม่สอดคล้อง
ของการดำเนินการป้องกันการขาดแคลนข้าวสารของ
ภาคใต้ ระหว่างการดำเนินการของมณฑลทหารบกที่ 6
กับกระทรวงพาณิชย์ ทั้งนี้ทางมณฑลทหารบกที่ 6
ได้ชี้แจงถึงสาเหตุของปัญหาการขาดแคลนข้าวสารใน
ภาคใต้ว่าเกิดจาก การที่กระทรวงพาณิชย์อนุญาตให้
พ่อค้าส่งข้าวตากออกไปจำหน่ายภายนอกประเทศได้
โดยไม่มีจำกัด ดังนั้นผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 6
จึงได้ขอความกรุณาให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
พิจารณาสั่งการห้ามกระทรวงพาณิชย์มิให้ออก
ใบอนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งนำข้าวตาก แบ่ง เส้นหมี่ และ
ผลิตภัณฑ์ ที่มาจากข้าวของจังหวัดในภาคใต้ออก
นอกประเทศโดยเด็ดขาด (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/3
ปีก2 2485-2486)

ในระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหาการ
ขาดแคลนข้าวสารในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้ ความ
ขัดแย้งในการดำเนินการระหว่างมณฑลทหารบกที่ 6
ซึ่งอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงพาณิชย์
ก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในขณะที่กระทรวง
พาณิชย์ได้ออกคำสั่งเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2486 ให้
ข้าหลวงประจำจังหวัดทั้ง 14 จังหวัด ในภาคใต้ห้าม
ส่งข้าวตากที่ผลิตขึ้นในจังหวัดออกนอกประเทศ
โดยเด็ดขาดตามคำสั่งของกระทรวงกลาโหมแล้ว
ก็ตาม แต่ในเดือนมกราคม 2487 ปลัดกระทรวง

พาณิชย์กลับได้เสนอเรื่องและพยายามดำเนินการ
เจรจากับปลัดกระทรวงกลาโหมให้ยกเลิกการกักข้าว
จากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่งภายในภาคใต้
เพื่อให้มีการถ่ายเทข้าวไปยังจังหวัดที่ขาดแคลนได้
เพราะเห็นว่าการส่งกักข้าวในจังหวัดนครศรีธรรมราช
ย่อมส่งผลกระทบต่อจังหวัดอื่นที่เคยอาศัย
ข้าวจากนครศรีธรรมราช และหากยังคงมีเหลืออีกควร
จะส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศได้ ซึ่งในเรื่องนี้ทาง
กระทรวงกลาโหมไม่ขัดข้อง แต่ได้ตั้งข้อเสนอย้ำ
หลักการเดิม และให้กระทรวงพาณิชย์ยืนยันความ
รับผิดชอบในปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นรวม 4 ประการคือ
1.) ขอให้ห้ามมิให้นำข้าวในเขตป่าขึ้นได้ออกนอก
ประเทศ 2.) ห้ามมิให้นำข้าวออกนอกเขตป่าขึ้นได้
3.) ห้ามมิให้พ่อค้าเปลี่ยนสภาพของข้าวเป็นอย่างอื่น
เพื่อนำออกนอกประเทศ หรือนำออกนอกเขตป่าขึ้นได้
และ 4.) สำหรับการที่จะอนุญาตให้ส่งออกนอก
ประเทศนั้นควรเป็นข้าวทางภาคกลาง ภาคเหนือ และ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหลือจากบริโภคแล้ว แต่ถ้ากระทรวง
พาณิชย์เห็นว่าข้าวภาคใต้มีเหลือมากอาจเสียหายได้
จำต้องถ่ายเทออกนอกประเทศแล้ว ต้องรับผิดชอบว่า
เมื่อเกิดการขาดแคลนขึ้นไม่ว่าเกี่ยวแก่การใด ๆ ก็ตาม
เมื่อไม่ทำให้ทหารต้องขาดข้าวแล้วก็ไม่ขัดข้อง แต่ขอ
กรุณาตอบรับรองก่อนด้วย (สจข. [3] สร.0201.29.1/43
2487) ซึ่งในเรื่องนี้ทางกระทรวงพาณิชย์
ได้ตอบกลับว่าเป็นการยากที่กระทรวงพาณิชย์จะ
รับรองได้ แต่เชื่อว่าข้าวมีจำนวนเพียงพอ เพียงแต่
ติดขัดอยู่ที่การขนส่งลำเลียง ไม่สะดวก และอาจเกิด
เหตุสุดวิสัยขึ้น เช่น ทางรถไฟอาจถูกทำลาย หรือการ
ขนส่งทางเรือไม่ได้ เพราะถูกห้ามเนื่องจากเกรงจะถูก
ทุบระเบิด เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้กระทรวงพาณิชย์จึง
ได้พยายามอีกครั้ง โดยการแจ้งต่อไปยังปลัดกระทรวง
มหาดไทย เพื่อขอให้ยกเลิกการกักข้าวภายในระหว่าง
จังหวัดของภาคใต้เสีย ซึ่งเรื่องนี้ปลัดกระทรวงมหาดไทย
ได้ลงไปตรวจการด้วยตนเอง และเห็นว่าบางจังหวัด
ในภาคใต้มีข้าวเหลือเพียงพอ แต่ยังไม่อาจยกเลิกได้
เพราะขัดคำสั่งของทหาร (สจข.บก.สูงสุด 2.6.2/31
ปีก3 2485-2486)

อย่างไรก็ดีต่อมาในเดือนตุลาคม 2487 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เริ่มตั้งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวสารของภาคใต้ มาเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยมากขึ้น ดังกรณีตัวอย่างของการมอบหน้าที่ในเรื่องการจัดจำหน่ายข้าวให้แก่ราษฎรในจังหวัดภาคใต้เพื่อป้องกันการขาดแคลนให้เป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย ดำเนินการต่อไปตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2487 ทั้งนี้กระทรวงการคลังได้พิจารณาเห็นชอบ ตั้งงบประมาณปี 2488 เป็นจำนวนเงิน 1,500,000 บาท เพื่อเป็นทุนสำรองให้กับกระทรวงมหาดไทยใช้หมุนเวียนในการจัดจำหน่ายข้าวให้แก่ราษฎรในภาคใต้ (ภาค 5) เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลน ทั้งนี้รัฐบาลได้กำหนดให้กระทรวงพาณิชย์มีหน้าที่จัดส่งข้าวให้ทางรถไฟ กรมรถไฟซึ่งสังกัดกระทรวงคมนาคมมีหน้าที่บรรทุกข้าวไปส่งถึงสถานีปลายทาง และกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่รับข้าวจากปลายทางไปจัดจำหน่ายในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคใต้ต่อไป (สจช. [3] สร.0201.29.1/40 2486-2497)

ในช่วงปลายสงครามมหาเอเชียบูรพาขณะที่กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงคมนาคมกำลังร่วมดำเนินการจัดส่งข้าวสารจากภาคกลางไปบรรเทาปัญหาการขาดแคลนในจังหวัดภาคใต้นั้น ในเดือนมิถุนายน 2488 กองทัพอากาศได้มีหนังสือขอซื้อข้าวสารจากจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจำนวน 1,020 ตัน โดยอ้างว่าได้จัดการซื้อไว้แล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราชเห็นว่าเป็นการตกลงที่ได้ผ่านการพิจารณาของกรมประสานงานพันธมิตรประจำภาคใต้ไว้ก่อนแล้ว จึงได้อนุญาตให้กองทัพอากาศขนข้าวตามจำนวนดังกล่าวออกไปแล้ว (สจช. บก.สูงสุด 2.6.2/31 ปีก5 2485-2486) ซึ่งการเข้ามาซื้อข้าวของกองทัพอากาศจากจังหวัดภาคใต้เพื่อเป็นเสบียงอาหารให้กับทหารญี่ปุ่นนั้น ถือเป็นกรกระทำที่ผิดข้อตกลงที่ว่า เมื่อกองทัพต้องการข้าวเพื่อเป็นเสบียงอาหารให้กับทหารญี่ปุ่นจะต้องจัดหาจากภาคกลาง เพราะภาคใต้ไม่มีข้าวเพียงพอจึงต้องขอสงวนไว้สำหรับการบริโภคของทหารและราษฎรไทยในท้องถิ่นเท่านั้น (สจช. [3] สร.0201.29.1/24 2482-

2496) เมื่อกองทัพอากาศได้เข้ามาซื้อข้าวจากภาคใต้ไปเป็นเสบียงให้กับทหารจำนวนมากเช่นนี้ ทางกระทรวงพาณิชย์จึงเกรงว่าจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของราษฎรในภาคใต้มากขึ้น จึงได้นำเรื่องเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม 2488 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติอนุมัติเงินทุนหมุนเวียนช่วยบรรเทาการขาดแคลนข้าวในจังหวัดภาคใต้ (ภาค 5) และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นจำนวนเงินรวม 10,000,000 บาท โดยเงินจำนวนนี้ได้แบ่งให้ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย ภาค 5 ไปดำเนินการช่วยเหลือสำหรับจังหวัดที่อยู่ใต้ลุ่มแม่น้ำตาปีลงไป คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง พังงา กระบี่ สงขลา บัตตานี นราธิวาส ยะลา ภูเก็ต และสตูล เป็นจำนวนเงิน 6,500,000 บาท แบ่งให้กรมประชาสัมพันธ์สำหรับช่วยเหลือจังหวัดที่อยู่เหนือแม่น้ำตาปีขึ้นมาคือ จังหวัดชุมพร ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ และอำเภอตะกั่วป่า เป็นจำนวนเงิน 3,500,000 บาท (สจช. [3] สร.0201.29.1/50 2488-2494) ต่อมาในวันที่ 15 สิงหาคม 2488 สถานการณ์สงครามสิ้นสุดลงด้วยการพ่ายแพ้ของกองทัพอากาศ แต่ฝ่ายญี่ปุ่นยังคงเสนอเรื่องมายังผู้แทนกระทรวงพาณิชย์ให้อำนวยความสะดวกในการจำหน่ายข้าวเพื่อเป็นเสบียงอาหารให้กับกองทัพอากาศบางส่วนที่ยังคงประจำการอยู่ในอินโดจีน แต่ทางกรมประสานงานพันธมิตรได้แจ้งให้ฝ่ายญี่ปุ่นทราบว่าสงครามได้สิ้นสุดลง จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขนส่งข้าวออกไปยังอินโดจีนอีกต่อไป (สจช. บก.สูงสุด 2.6.3/31 ปีก6 2485-2486) อย่างไรก็ตามแม้สงครามจะสิ้นสุดลงแต่ปัญหาการขาดแคลนข้าวของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ก็ยังคงอยู่ ด้วยเหตุนี้กระทรวงมหาดไทยจึงได้รายงานไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติขยายเวลาการใช้จ่ายเงินทุนสำรอง ในการซื้อข้าวส่งไปจำหน่ายให้แก่ราษฎรในภาคใต้ต่อไปจนกว่าการดำรงชีวิตของราษฎรจะกลับคืนสู่สภาพปกติ ดังนั้นประเด็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ภายหลังสงครามมหาเอเชียบูรพาจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาต่อไป

ปัญหาเรื่อง “ผู้หญิงพลอบขวัญ” ของทหารญี่ปุ่น

การจัดตั้ง “สถานบริการเพื่อพลอบขวัญทหาร” (comfort station)⁶ ของกองทัพญี่ปุ่นมีขึ้นครั้งแรกในระหว่างเหตุการณ์เซี่ยงไฮ้ (Shanghai Incident) ซึ่งเป็นสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ใน พ.ศ. 2475 (Yuki Tanaka 2003 : 8) หลังจากนั้นเมื่อกองทัพญี่ปุ่นต้องส่งกำลังทหารออกไปทำสงคราม เพื่อยึดครองประเทศต่าง ๆ กองทัพได้จัดส่ง “ผู้หญิงพลอบขวัญ” (“comfort women” หรือ “ianfu”) เพื่อไปให้บริการทางเพศกับทหารญี่ปุ่นในแนวหน้าด้วย เช่นเดียวกันเมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้น ในเดือนธันวาคม 2484 กระทรวงสงคราม (Ministry of War) ของญี่ปุ่นเริ่มดำเนินการจัดตั้งสถานบริการเพื่อพลอบขวัญทหาร และจัดส่งผู้หญิงพลอบขวัญให้กับกองทหารญี่ปุ่นหน่วยต่างๆ ในเขตเอเชียแปซิฟิก ตามแผนการของกระทรวงสงครามที่วางไว้ล่วงหน้าหลายเดือนก่อนการโจมตีเพอร์ฮาเบอร์ (Yuki 2003 : 26) อย่างไรก็ตาม จากรายงานการประชุมผู้นำกระทรวงสงคราม เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2485 ได้รายงานรายละเอียดของการจัดตั้งสถานบริการเพื่อพลอบขวัญทหารในต่างประเทศว่า ได้มีการ จัดตั้งในประเทศจีนตอนเหนือ 100 แห่ง จีนตอนกลาง 140 แห่ง จีนตอนใต้ 40 แห่ง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 100 แห่ง แปซิฟิกตะวันตกเฉียงใต้ 10 แห่ง ซัคคาลินทางตอนใต้ 10 แห่ง รวมทั้งหมด 400 แห่ง (Yuki 2003 : 27) ทั้งนี้กระทรวงสงครามพยายามจะเข้าไปควบคุมดูแลการจัดระเบียบสถานบริการเพื่อพลอบขวัญทหาร ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นทางการทหารเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านของการจัดหาผู้หญิงชาวพื้นเมือง การออกกฎให้ทหารญี่ปุ่นใช้ถุงยางอนามัย และการจัดให้มีการตรวจโรค ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการชมขึ้นผู้หญิงพื้นเมืองและป้องกันการติดต่อการโรคที่อาจเกิดขึ้นกับทหารญี่ปุ่นด้วย

อย่างไรก็ตามในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา กองทหารญี่ปุ่นที่เข้าไปประจำการในพื้นที่ต่าง ๆ

ได้ใช้วิธีการจัดหาผู้หญิงพลอบขวัญจาก 2 วิธีการหลัก คือ วิธีการแรก เป็นการขอความร่วมมือจากผู้นำและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นให้จัดหาผู้หญิงชาวพื้นเมืองมาให้บริการแก่ทหารญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่มีอาชีพโสเภณีถูกบังคับให้มาขายบริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่น ดังในกรณีตัวอย่างของ Mun P'ilgi และ Mun Okuchu หญิงสาวชาวเกาหลี ถูกตำรวจลับของญี่ปุ่น (kempetai) และตำรวจชาวเกาหลีจับและบังคับโดยส่งตัวเธอไปเป็นผู้หญิงพลอบขวัญทหารญี่ปุ่นในประเทศจีน (Yuki Tanaka 2003 : 26) นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของหญิงชาวอินโดนีเซียอายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวนประมาณ 200 คน ถูกทหารญี่ปุ่นหลอกว่าได้รับคัดเลือกให้ไปศึกษาภาษาญี่ปุ่น การพยาบาล และผดุงครรภ์ในประเทศญี่ปุ่น แต่สุดท้ายถูกล่าเลียงลงเรือบรรทุกสินค้ามาเป็นผู้หญิงพลอบขวัญ ทหารญี่ปุ่นที่สิงคโปร์และกรุงเทพฯ เป็นต้น (Yuki 2003 : 79-80) ส่วนวิธีการที่สอง กองทหารญี่ปุ่นคัดเลือกผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโสเภณีอยู่แล้วมาจากสถานบริการที่เป็นของเอกชน โดยเจ้าของสถานบริการเหล่านั้นจะได้รับความคุ้มครองจากตำรวจลับของญี่ปุ่น และตำรวจประจำท้องที่นั้นๆ ด้วย จากวิธีการจัดหาผู้หญิงพลอบขวัญของทหารญี่ปุ่นทั้งสองวิธีข้างต้น จึงทำให้เข้าใจได้ว่าหญิงสาวชาวเกาหลี ใต้หวัน จีน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และมาเลเซียจำนวนมากที่ถูกส่งไปบริการทางเพศให้แก่ทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพามาจากวิธีการจัดหาในลักษณะดังกล่าวเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามสำหรับกรณีประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเอกราชที่ไม่ได้ถูกกองทัพญี่ปุ่นยึดครองเป็นเมืองขึ้น ถึงแม้กองทัพญี่ปุ่นไม่ได้ใช้วิธีการเกณฑ์ผู้หญิงไทยไปเป็นผู้หญิงพลอบขวัญ ของทหารญี่ปุ่นด้วยวิธีการบังคับที่รุนแรงเหมือนในเกาหลี ใต้หวัน และจีนก็ตาม แต่ในเอกสารลับของกองบัญชาการทหาร

⁶สถานบริการเพื่อพลอบขวัญทหาร ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “ianjo” อ้างจาก Yuki Tanaka, **Japan's Comfort Women : Sexual slavery and prostitution during World War II and the US occupation**, reprinted (New York : Routledge, 2003), p. 8.

สูงสุด จากหอบจดหมายเหตุแห่งชาติของไทยได้กล่าวถึงการให้ความร่วมมือของอนุกรรมการผสมไทย-ญี่ปุ่น ประจำจังหวัดลำปาง ในการจัดหา “หญิงหย่อนใจ” เพื่อให้บริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่น ดังปรากฏรายละเอียดในสำเนาบันทึกการประชุมเรื่องเปิดสถานที่หย่อนใจ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2485 ดังนี้

(สำเนา)

บันทึกการประชุมเรื่องเปิดสถานที่หย่อนใจ

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

เรื่อง ทหารญี่ปุ่นต้องการให้เปิดสถานที่หย่อนใจ และการตั้งสารวัตรญี่ปุ่น ผู้ที่มาประชุม

ฝ่ายไทย

ข้าหลวงประจำจังหวัดลำปาง (อนุกรรมการผสม)

ผบ.จว.ทบ.ล.ป. (อนุกรรมการผสม)

ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง

ฝ่ายญี่ปุ่น

ร.ท.มาเอต้า

ล่ามญี่ปุ่น นายอุฮาร่า

วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๘๕ เวลา ๑๐.๐๐ น. ถึง ๑๑.๐๐ น.

ไทย เรื่องจะตั้งสถานที่หย่อนใจนั้นทางญี่ปุ่นมีแผนการจะปฏิบัติอย่างไร

ญี่ปุ่น แผนการที่ตั้งสถานที่หย่อนใจนั้น มีดังนี้คือ “ในอาทิตย์หนึ่งจะต้องมีหญิงมาประจำอยู่กับสถานที่นี้ประมาณ ๑๕ ถึง ๒๐ คน และจะมีแพทย์ทหารฝ่ายญี่ปุ่นมาตรวจร่างกายทุกอาทิตย์ ก่อนที่หญิงพวกนี้จะมาประจำแพทย์จะต้องตรวจร่างกายว่าไม่เป็นโรคเสียก่อน

ไทย ทหารญี่ปุ่นจะมาทีละมาก ๆ หรือ และจะมากลางวันหรือกลางคืน

ญี่ปุ่น ไม่ทราบแน่ สำหรับพลทหารญี่ปุ่นนั้น มีกำหนดกลับหน่วยและกองเวลา ๑๗.๐๐ น. มีเวลาเที่ยวผู้หญิงได้ในเวลากลางวัน ส่วนเวลากลางคืนนั้นนายสิบและนายทหารจะมาเที่ยว

ไทย เรื่องจำนวนผู้หญิงนั้น ขอให้ทางญี่ปุ่นจัดหามาได้ไหม

ญี่ปุ่น ขอให้ช่วยแบ่งหากัน คือ ฝ่ายไทยหา ๘ คน ฝ่ายญี่ปุ่นหา ๗ คน

ไทย เป็นอันตกลง และขอให้ทางฝ่ายญี่ปุ่นจัดการควบคุมและจัดหาแพทย์ตรวจให้เรียบร้อย ไม่ให้เรื่องรุนแรงเกิดขึ้นได้ ทางฝ่ายไทยจะจัดเจ้าหน้าที่ไปตรวจดูแลผู้หญิงและสถานที่จะได้ไหม

ญี่ปุ่น ได้ แต่ขอให้ไปพร้อมกับเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่น

ไทย เรื่องเงิน จะจัดให้แก่ผู้หญิงครั้งละเท่าไร

ญี่ปุ่น ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้เคยจัดมาแล้ว มีดังนี้ สำหรับพลทหารคนหนึ่งเสีย ๑.๐๐ บาท ต่อ ๑ ช.ม. สำหรับนายสิบคนหนึ่งเสีย ๑.๕๐ บาท ต่อ ๑ ช.ม. สำหรับนายทหารคนหนึ่งเสีย ๒.๕๐ บาท ต่อ ๑ ช.ม. เงินที่ได้มานี้แบ่งให้แก่ผู้จัดการสถานที่ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่หญิง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ พลทหารไม่มีโอกาสนอนกับผู้หญิงตลอดคืน แต่นายสิบนายทหารมีโอกาสนอนตลอดคืน คือ ตั้งแต่ ๒๒.๐๐ น. ถึง ๐๗.๐๐ น. สำหรับผู้ที่จะนอนตลอดคืน จะต้องเสียค่าธรรมเนียมดังนี้ นายสิบต้องเสียคืนละ ๔.๕๐ บาทนายทหารต้องเสียคืนละ ๗.๕๐ บาท

ไทย สำหรับการหาผู้หญิงให้ นั้นต้องรอช้าหน่อย

ญี่ปุ่น ไม่เป็นไร รอไปอีกสัก 2-3 วันก็ได้

ไทย สถานที่จะเอาที่ไหน

ญี่ปุ่น สถานที่จะเอาที่ไฮเต็ลยูงอิง สำหรับค่าเช่าสถานที่เคยไปติดต่อแล้ว เจ้าของไฮเต็ลจะเอา ๔๐๐ บาท แต่จะขอให้เพียง ๓๐๐ บาท เพราะถ้าเสียค่าสถานที่แพงผู้หญิงก็จะได้ค่าธรรมเนียมถูก ดังนั้นขอให้ลดค่าเช่าลงอีก

ไทย จะติดต่อให้ และจะไปเรียกเจ้าของไฮเต็ลมาติดต่อเดี๋ยวนี้ (เจ้าของไฮเต็ลเป็นชนชาติจีนได้มาที่ประชุม) ทางญี่ปุ่นเขาขอลดค่าเช่าลงอีกจะได้ไหม เจ้าของลดได้อีกก็เพียง ๒๐ บาท เพราะจำเป็นจะต้องซ่อมและสร้างของ

บางสิ่งบางอย่างให้อีกห้องทั้งหมดข้างบนมี
๑๑ ห้อง ข้างล่างมี ๒ ห้อง

ไทย เอาเขาเพียง ๓๕๐ บาท ก็แล้วกัน

ญี่ปุ่น ตกลง

ไทย เวลากลางวันผู้หญิงจะกลับบ้านได้ไหม

ญี่ปุ่น ๓-๔ วัน อนุญาตให้กลับในเวลากลางวันได้
ครั้งหนึ่ง

ไทย เรื่องการตั้งสถานที่หย่อนใจเป็นอันว่าตกลง
กันเสร็จเรียบร้อยแล้ว อยากจะขอให้ทาง
ญี่ปุ่นจัดสารวัตรมารวมกับกองสารวัตรไทย
สัก 2-3 คน ถ้าไม่ได้จริงๆ ก็ขอให้หามาคน
เดียวก็เอา เพราะทหารญี่ปุ่นมาทำเรื่อง
เสมอๆ เช่นดับไฟร้านขายของแม่ค้าแล้ว
กอดผู้หญิง กอดเมียเขาบ้าง เป็นต้น

ญี่ปุ่น คิดว่าไม่จำเป็นก็ได้ เพราะเมื่อมีสถานที่
หย่อนใจตั้งขึ้นแล้ว ทหารญี่ปุ่นจะไม่เกาะเลย

ที่มา : พวงทิพย์ เกียรติสฤกุล, คัดและรวบรวม
จาก หจช., บก.สูงสุด 2.5.3/8 อนุกรรมการผสม
ประจำจังหวัดลำปาง (18 มีนาคม 2485 – 13 สิงหาคม
2488).

จากบันทึกการประชุมเรื่องการเปิดสถานที่
หย่อนใจของคณะกรรมการผสมไทย-ญี่ปุ่น ประจำ
จังหวัดลำปางข้างต้นได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า
แม้ประเทศไทยจะไม่ได้เป็นเมืองขึ้นของกองทัพญี่ปุ่น
ก็ตาม แต่ทางอนุกรรมการผสมฝ่ายไทยจำเป็นต้องให้
ความร่วมมือในการจัดหา “หญิงหย่อนใจ” หรือ
“ผู้หญิงปลอบขวัญ” เพื่อให้บริการทางเพศกับทหาร
ญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ยังต้องให้ความร่วมมือในการ
จัดหาสถานที่เช่าเป็นสถานบริการเพื่อปลอบขวัญ
ทหาร ซึ่งในที่นี้ได้ติดต่อเช่าโฮเทลยุงฮิงในจังหวัด
ลำปาง ซึ่งเป็นโรงแรม 2 ชั้น มี 13 ห้อง ค่าเช่า 350 บาท
ใช้เป็นสถานที่บริการที่ยังมีการเจรจารายละเอียดของ
การกำหนดค่าบริการอย่างชัดเจนว่า พลทหารเสีย
ค่าบริการ 1 บาท ต่อ 1 ชั่วโมง นายสิบ 1.50 บาท ต่อ
1 ชั่วโมง นายทหาร 2.50 บาท ต่อ 1 ชั่วโมง โดย
พลทหารไม่สามารถใช้บริการได้ตลอดทั้งคืน แต่
นายสิบและนายทหารสามารถใช้บริการได้ คืนละ

4.50 บาท และ 7.50 บาท ตามลำดับ โดยหญิง
หย่อนใจเหล่านั้นจะได้รายได้ 70 เปอร์เซ็นต์ อีก 30
เปอร์เซ็นต์ให้แก่ผู้จัดการ (สจช.บก.สูงสุด 2.5.3/8
ปีก1 2485-2488) ซึ่งผู้หญิงเหล่านี้จะต้องหาอาหาร
มารับประทานเอง หากจะให้ผู้จัดการหาอาหารให้ก็จะ
ถูกหักเงินรายได้เพิ่มอีก 10 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตาม
เมื่อผู้หญิงเข้ามาบริการทางเพศให้กับทหารญี่ปุ่นที่โฮ
เทลยุงฮิงแล้ว พบว่าถูกกระทำทางเพศที่รุนแรง
โดยทหารญี่ปุ่นเล่นทำพริกแพลงต่างๆ เป็นเหตุให้
อวัยวะของลับฝ่ายหญิงต้องเสียและพิการไป จนเป็น
เหตุให้ “หญิงหย่อนใจ” เหล่านี้หลบหนีออกจาก
สถานบริการ แต่ทางอนุกรรมการผสมฝ่ายญี่ปุ่นได้ใช้
อำนาจทางการทหารข่มขู่และบังคับให้ฝ่ายไทยเกณฑ์
ผู้หญิงมาให้บริการทางเพศอยู่เรื่อยๆ ทั้งๆ ที่
อนุกรรมการฝ่ายไทยได้ขอร้องให้ทหารญี่ปุ่นปฏิบัติ
ตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งจะบังคับซื้อ
ผู้หญิงมาเป็นหญิงหย่อนใจไม่ได้ หญิงจะได้อยู่ได้ก็
ด้วยความสมัครใจของหญิงเอง (สจช.บก.สูงสุด
2.5.3/8 ปีก2 2485-2488) อย่างไรก็ตามในขณะนั้นยังคง
พบหลักฐานเฉพาะที่จังหวัดลำปาง แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า
น่าจะมีการบังคับขอความร่วมมือในการจัดหา “หญิง
หย่อนใจ” ของอนุกรรมการผสมฝ่ายญี่ปุ่นในจังหวัด
อื่นๆ โดยเฉพาะในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี ระนอง
และชุมพร ซึ่งเป็นที่ตั้งของกองพลทหารรถไฟหน่วย
ต่าง ๆ จำนวนมากมายด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในส่วนของจังหวัดชุมพร
พบหลักฐานขั้นต้นที่กล่าวถึงการค้าประเวณีเดือน
ให้กับทหารญี่ปุ่นที่เรียกว่า “ห้องหญิงนครโสเภณี”
ของนางบุญช่วย เอี้ยวตระกูล เป็นหัวหน้า หญิงนคร
โสเภณี โดยมีนายवादผู้เป็นสามีและกำนันผู้มีอิทธิพล
ของตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นผู้
คุม (สจช.บก.สูงสุด 2.7.3.2/44 2485) และคอยจัดหา
ผู้หญิงไทยมาขายบริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่นด้วย
ความสมัครใจเพราะได้ค่าตอบแทนสูง ซึ่งส่วนนี้ได้รับ
การยืนยันจากราษฎรในท้องถิ่นว่า ในช่วงสงคราม
มหาเอเชียบูรพา กิจการค้าประเวณีในบริเวณตลาด
จังหวัดชุมพรขยายตัวมากขึ้น ไม่ได้มีเพียงแค่ช่อง
โสเภณีของนางบุญช่วยเท่านั้น เพราะพลทหารชาว

ญี่ปุ่นได้เข้ามาให้บริการเป็นจำนวนมาก แต่กระนั้นก็ ตามช่องโศกณียังไม่เพียงพอกับความต้องการของ ทหารญี่ปุ่น (ขอสงวนนามผู้ให้สัมภาษณ์) ทั้งๆ ที่ ในช่วงที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ ของไทยนั้น กองทัพได้จัดส่งหญิงพลอบขั้วชาว เกาหลีและไต้หวันเข้ามาให้บริการทางเพศกับทหาร ญี่ปุ่นที่ประจำการอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อย่างต่อเนื่องแล้วก็ตาม ดังกรณีตัวอย่างการส่งหญิง พลอบขั้วชาวเกาหลีและไต้หวันเข้ามาตั้งแต่เริ่มแรก ของการก่อสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า ในเดือน กันยายน 2485 และเมื่อการก่อสร้างทางรถไฟซึ่งเติม ไปด้วยความยากลำบากแล้วเสร็จในเดือนตุลาคม 2486 ทางกองทัพได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองความ สำเร็จและให้รางวัลแก่ทหารญี่ปุ่นที่ทำงานหนัก โดย การจัดส่งผู้หญิงพลอบขั้วชาวเกาหลี จำนวน 6-7 คนโดยทางรถไฟ และหยุดให้บริการทางเพศแก่ทหาร ญี่ปุ่นตามสถานีต่างๆ สถานีละ 1 คืน ซึ่งในแต่ละ สถานีมีทหารประมาณ 60 นาย ที่รอใช้บริการ (Hicks 1995 : 99) อย่างไรก็ตามการสัมภาษณ์ราษฎรใน ท้องถิ่นทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี ชุมพร และระนอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการก่อสร้างทางรถไฟทหารของกองทัพ ญี่ปุ่นนั้นได้บอกเล่าถึงประสบการณ์ตรงกันว่า กองทัพ ญี่ปุ่นได้นำผู้หญิงพลอบขั้วชาวเกาหลีจำนวนมาก เข้ามาให้บริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่น รวมทั้งยังมี หญิงขายบริการชาวไทย ในจังหวัดส่วนหนึ่งที่สมัครใจ ขายบริการทางเพศให้แก่ทหารญี่ปุ่น ทั้งนี้ทหาร ญี่ปุ่นได้เข้าบ้านพักหรือห้องแถวในบริเวณตลาดทั้งใน จังหวัดกาญจนบุรีและชุมพรให้ผู้หญิงเหล่านั้นพัก อาศัย เมื่อนายทหารญี่ปุ่นเสร็จภาระกิจจากการ ควบคุมการก่อสร้างทางรถไฟแล้ว จึงเดินทางเข้ามา ใช้บริการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นระดับนายทหารจึงมีสิทธิ เข้ามาใช้บริการได้ (ขอสงวนนามผู้ให้สัมภาษณ์) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของไทยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความ ร่วมมือในการจัดหญิงหย่อนใจหรือผู้หญิงพลอบขั้ว ของไทยให้กับทหารญี่ปุ่น รวมทั้งการข่มขืนและ กระทำชำเราหญิงไทยของทหารญี่ปุ่น มักจะถูกปกปิด เป็นความลับไม่ให้หนังสือพิมพ์ ลงข่าวเพื่อรักษา

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ตามข้อตกลง ของอนุกรรมการประสานงานโฆษณาการไทย-ญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2485 (สจช.บก.สูงสุด 3.1.4.10/6 2485) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ดูเหมือนว่า ทหารญี่ปุ่นปฏิบัติต่อหญิงไทยในลักษณะที่ดีกว่า ใน ประเทศอื่นๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กองทัพ ญี่ปุ่นเข้ามา ยึดครองเป็นเมืองขึ้น ทั้งๆ ที่หลักฐาน เหาที่ปรากฏ และได้ยกตัวอย่างข้างต้นมีการเกณฑ์ ผู้หญิงไทย ทั้งที่ไม่เคยมีอาชีพขายบริการทางเพศมา ก่อน รวมทั้งผู้หญิงที่มีอาชีพขายบริการทางเพศอยู่ แล้ว มาเป็นผู้หญิงพลอบขั้ว เพื่อให้บริการทางเพศ แก่ทหารญี่ปุ่นทั้งในลักษณะของการถูกบังคับและ สมัครใจ ซึ่งเป็นวิธีการเกณฑ์ที่ใกล้เคียงกับวิธีการที่ใช้ ในเมืองขึ้นของกองทัพญี่ปุ่น หากแต่จะแตกต่างกันที่ การปฏิบัติต่อหญิงไทยในลักษณะที่รุนแรงน้อยกว่า และไม่มีการจัดส่งผู้หญิงไทยไปเป็นผู้หญิงพลอบขั้ว ทหารญี่ปุ่นในต่างแดนเท่านั้น

สรุป

การเข้ามาควบคุมเส้นทางรถไฟสายใต้ของ กองทัพญี่ปุ่น ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าเนินชีวิตของราษฎรไทยใน ท้องถิ่น โดยเฉพาะท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งของเส้นทาง รถไฟทหารสายใหม่ รวมทั้งท้องถิ่นที่ตั้งอยู่บนทางรถไฟ สายใต้ที่มีทหารญี่ปุ่น เซลยศึกสัมพันธ์มิตร กรรมกร มลายุและเงินจำนวนมากเข้ามาพักอาศัย อันได้แก่ จังหวัด ราชบุรี กาญจนบุรี สงขลา ชุมพร และระนอง ต่างได้รับ ผลกระทบจากปัญหาการใช้เงินดอลลาร์ของทหาร ญี่ปุ่น ปัญหาเครื่องอุปโภคบริโภคราคาสูง และปัญหา การขาดแคลนข่าวสาร ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นตัวอย่าง ภาพสะท้อนปัญหาการค้าเนินชีวิตที่ราษฎรไทยในพื้นที่ ดังกล่าวได้รับโดยตรงและรุนแรงมากกว่าในพื้นที่ อื่นๆ นอกจากนั้นการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ ของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามยังเป็นกรณีตัวอย่าง ที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจทางการทหารที่ เหนือกว่าของกองทัพญี่ปุ่น ในการเข้ามาจัดการและ ควบคุมเส้นทางการคมนาคมของไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

- สจข. บก.สูงสุด 2.4.1.6/4. การเคลื่อนไหวกองทหารญี่ปุ่นในจังหวัดราชบุรี-กาญจนบุรี (23 ก.พ. 2485 - 30 มิ.ย. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.2/10. การเคลื่อนไหวกองทหารญี่ปุ่นในจังหวัดชุมพร (2 มี.ค. 2486 - 25 พ.ย. 2487).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.2./11. การเคลื่อนไหวกองทหารญี่ปุ่นในจังหวัดระนอง (8 มี.ค. 2486 - 5 ก.ค. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.2/12. การเคลื่อนไหวกองทหารญี่ปุ่นในเขตมณฑลที่ 6 (17 มี.ค. 2486 - 1 ก.ย. 2487).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.3/3. อนุกรรมการผสมประจำจังหวัดกาญจนบุรี (7 ม.ค. 2485 - 31 ม.ค. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.3/5. อนุกรรมการผสมประจำจังหวัดในเขตมณฑลที่ 6 (23 ม.ค. 2485 - 5 พ.ค. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.3/8. อนุกรรมการผสมประจำจังหวัดลำปาง (18 มี.ค. 2485 - 13 ส.ค. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.5.3/9. อนุกรรมการผสมประจำจังหวัดระนอง (24 มี.ค. 2485 - 7 พ.ค. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.2/4. ญี่ปุ่นขอซื้อน้ำตาล (23 ธ.ค. 2484 - 25 ก.ค. 2485).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.2/31. ข้าว (9 มิ.ย. 2485 - 8 ก.ย. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.4/9. ทหารญี่ปุ่นขนส่งข้าวออกนอกประเทศ (25 ก.พ. 2485 - 15 มี.ค. 2486).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.4/13. ทหารญี่ปุ่นละเมิดพิธีการศุลกากรที่สุโขทัย (19 มิ.ย. 2485 - 8 ก.พ. 2486).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.9/2. การรับแลกเปลี่ยนบัตรดอลลาร์ทหารญี่ปุ่นที่ใช้ในจังหวัดภาคใต้ประเทศไทย (27 ธ.ค. 2484 - 3 ธ.ค. 2485).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.9/3. ธนบัตรปลีกย่อยที่ฝ่ายญี่ปุ่นขอแลกและเรื่องธนบัตรที่สั่งพิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่น (15 เม.ย. 2485 - 16 ก.พ. 2488).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.9/6. เรื่องการกู้เงินจากประเทศญี่ปุ่นและการชำระเงินระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น ด้วยเงินพิเศษ (22 ส.ค. 2485 - 20 เม.ย. 2486).
- สจข. บก.สูงสุด 2.6.9/15. การแลกเงินรูปทหารญี่ปุ่นที่ใช้กันในจังหวัดกาญจนบุรี (10 พ.ย. 2486 - 25 ก.พ. 2487).
- สจข. บก.สูงสุด 3.1.4.10/6. บันทึก (ลับ) การประชุมอนุกรรมการประสานงานโฆษณาการไทยญี่ปุ่น ครั้งที่ 25 (7 ก.ค. 2485).
- สจข., [2] สร. 0201.98/30. ญี่ปุ่นกว้านซื้อสิ่งของและสินค้าต่าง ๆ (31 ก.ค. 2485 - 3 ส.ค. 2488).
- สจข., [2] สร. 0201.98/36. กองทัพญี่ปุ่นขอซื้อเนื้อโคและเนื้อกระบือ (23 - 28 เม.ย. 2486).
- สจข., [2] สร. 0201.98/44. ทหารญี่ปุ่นยึดจังหวัดระนอง (12 ก.ย. - 31 ต.ค. 2487).
- สจข., [2] สร. 0201.98/46. การประสานงานกับพันธมิตรทางภาคใต้ (26 ต.ค. 2487 - 25 ม.ค. 2488).
- สจข., [2] สร. 0201.98.6/2. การกักกันและการค้ากำไรเกินควร (15 ก.ย. 2482 - 14 ก.พ. 2491).
- สจข., [2] สร. 0201.98.6/8. การปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภค (18 ต.ค. 2485 - 11 เม.ย. 2488).
- สจข., [2] สร. 0201.98.6/9. การจำหน่ายและร้านค้าของปันส่วน (13 พ.ย. 2485 - 12 มิ.ย. 2487).
- สจข., [2] สร. 0201.98.6/10. รายงานการประชุมคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคและบริโภค (11 มิ.ย. 2486 - 15 ต.ค. 2487).
- สจข., [2] สร. 0201.98.6/13. เงินสินบนเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภค (18 พ.ย. 2487).
- สจข., [3] สร.0201.29.1/40. การสะสมข้าวสารในจังหวัดภาคใต้ หรือการช่วยเหลือข้าราชการและพลเมืองภาคใต้ในเรื่องข้าวแพง (2 มิ.ย. 2486 - 8 ม.ค. 2497).

สจข., [3] สร.0201.29.1/50. ทุณหมนเวียนซื่อซ่าวบรรเทาความขาดแคลนจังหวัดต่าง ๆ (1 ก.ค. 2488 – 23 ม.ค. 2494).

ภาษาไทย

แถมสุข นุ่มนนท์. (2521). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
นากามูระ อาเคโตะ, พลเอก. (2534). **บันทึกของผู้บัญชาการกองทัพอู๋ญี่ปุ่นประจำประเทศไทยเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2**. แปลโดย มูราซึมา เออิจิ และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
พรณี บัวเล็ก. (2540). **จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับการพัฒนาทุนนิยมไทย : ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 (พ.ศ. 2457 – 2484)**. กรุงเทพฯ: คอมแพคพริ้นท์.
โยชิกาวา โทชิฮารุ. (2538). **ทางรถไฟสายไทย-พม่าในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา**. แปลโดย อาทร ฟุ้งธรรมสาร และคณะ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ภาษาญี่ปุ่น

Ota Hirotake. (2001). "Nihon Senryoka no Maraya ni Okeru Tetsudo Unei Jijou" (สภาพการบริหารจัดการทางรถไฟในมลายูภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น) in Akaski Yoji, **Nihon Senryoka no Eiryo Maraya - Shingaporu** (มลายูและสิงคโปร์ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น). Tokyo: Iwanamishoten.
Sanbo Honbu, editor. (1994). **Sugiyama Memo Jo** (บันทึกสุงิยะมะ เล่มแรก). 2nd ed. Tokyo: Harashobo.
Sanbo Honbu, editor. (1994). **Sugiyama Memo Ge** (บันทึกสุงิยะมะ เล่มหลัง). 2nd ed. Tokyo: Horashobo.
Yano Tooru. (1997). **Nanshinron no Keifu** (ประวัติความเป็นมาของแนวคิดในการขยายอิทธิพลลงสู่ภูมิภาคทางด้านใต้). 8th ed. Tokyo: Chu Kouronsha.
Yano Tooru. (1979). **Nihon no Nanyo Shikan** (ประวัติศาสตร์ของแนวคิดต่อภูมิภาคทางด้านใต้ของญี่ปุ่น). Tokyo: Chu Kouronsha.

ภาษาอังกฤษ

Follds, E. Thadeus. (1967). **Japan's Relations with Thailand : 1928 - 1941**. A Thesis Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, University of Washington.
Hicks, George. (1995). **The Comfort Women : Sex Slaves of the Japanese Imperial Forces**. 3rd ed. Chiang Mai: Silkworm Books.
Nobutaka Ike, editor & translator. (1967). **Japan's Decision For War : Records of the 1941 Policy Conferences**. California: Stanford University Press.
Renolds, E. Bruce. (1994). **Thailand and Japan's Southern Advance, 1941 - 1945**. New York: St Martin's Press.
Swan, L. Willam. (1986). **Japanese Economic Relations with Siam : Aspects of Their Historical Development 1884 to 1942**. A Dissertation Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, Australian National University.

Yuki Tanaka. (2003). **Comfort Women : Sexual Slavery and Prostitution during World War II And the US Occupation.** Reprinted. New York: Routledge.

สัมภาษณ์

นายประพจน์ สิทธิสังข์. อายุ 84 ปี. 99 ถนนแสงชูโต ซอย 4 ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี.
สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2546.

นางประยูร พงษ์ประยูร. อายุ 85 ปี. 179 ถนนนครนอก ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์, 9
ตุลาคม 2546.

นายปิ่น พงษ์ประยูร. อายุ 85 ปี. 179 ถนนนครนอก ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์, 9
ตุลาคม 2546.

นายเป็งฮั่ว แซ่เปา. อายุ 80 ปี. 9/1 ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546.

นางผุสดี เจริญพงศ์. อายุ 83 ปี. 15 ซอย 3 ถนนชายเขา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม
2546.

พลโทรวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์. อายุ 82 ปี. 21/3 ซอยกระต่ายทอง อำเภอเมือง จังหวัด กาญจนบุรี, สัมภาษณ์,
17 ตุลาคม 2546.

นายลาก เรื่องกำเนิด. อายุ 80 ปี. 48 หมู่ 7 ตำบลท่าชะ อำเภอท่าชะ จังหวัดชุมพร. สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม
2546.

นายสนั่น ชุมวรฐายี. อายุ 79 ปี. 34/5 ถนนราษฎร์วิถีกกลาง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม
2546.

นางสิวอ่อง แซ่อู๋. อายุ 96 ปี. 36 ถนนท่าเมือง ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. สัมภาษณ์,
6 ตุลาคม 2546.

นายสุรน เจริญพงศ์. อายุ 83 ปี. 15 ซอย 3 ถนนชายเขา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์,
9 ตุลาคม 2546.

นายสุพาสน์ ศิริพันธ์. อายุ 83 ปี. 31/31 ถนนรัตนโกสินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม
2546.

นายแสง ครุฑธานนท์. อายุ 79 ปี. บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม
2546.

